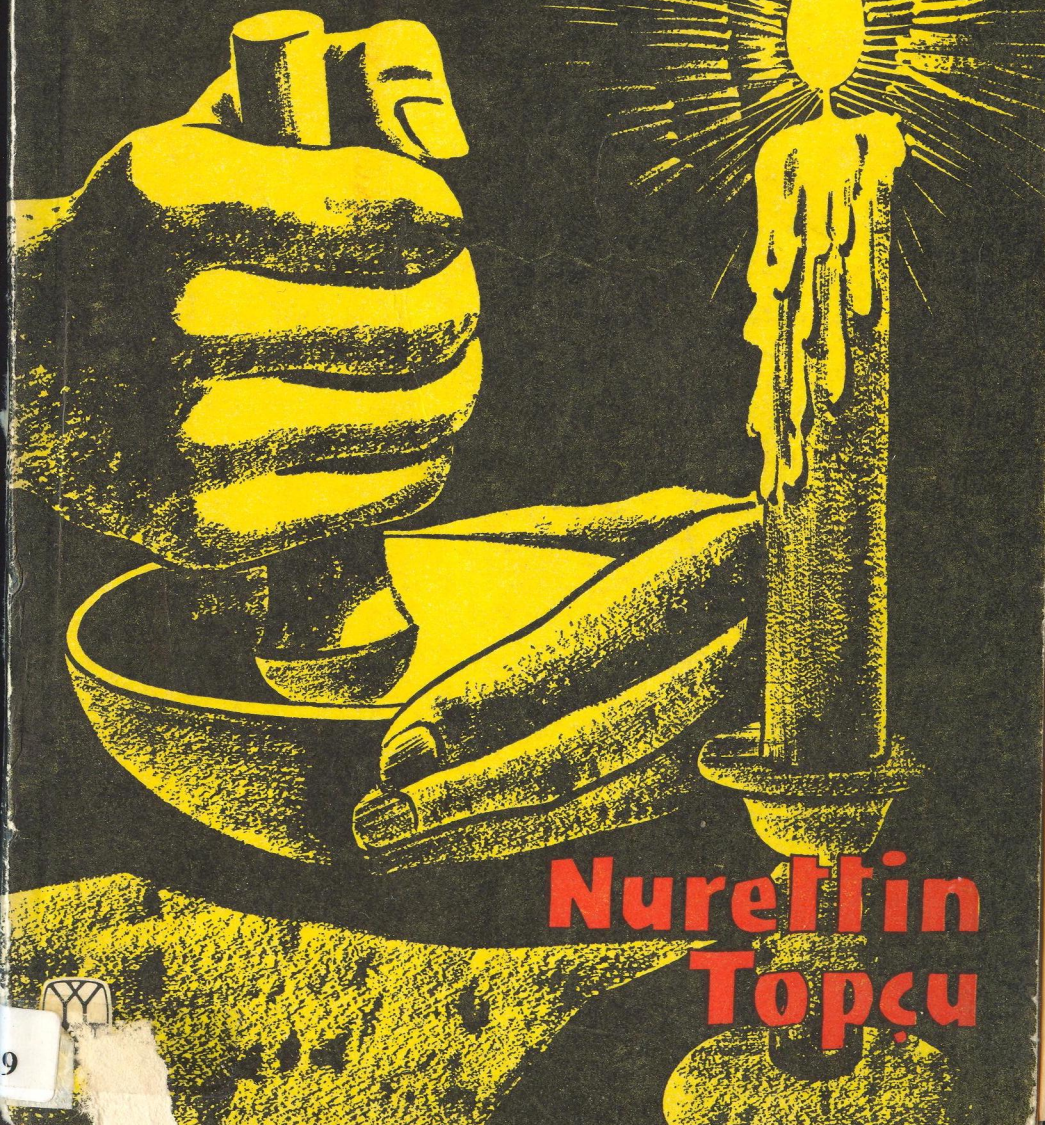

Var Olmak

Nurettin
Topcu

VAR OLMAK

Yağmur Yayınları: 22

Fikri Eserler: 10

Kapak : Ayhan ERER

Dizgi ve Baskı :
AHMET SAİT MATBAASI

Kapak Baskısı :
ÇELTÜT MATBAASI

Nurettin Topçu

V A R O L M A K

YAĞMUR YAYINEVİ

Cağaloğlu — İstanbul

1965

BİR KAÇ SÖZ

FELSEFE mi sanatın çocuğudur, sanat mı felsefenin meyvasıdır? Bu bilmeceyi çözmeden önce bize düşünmek ve terennüm etmek düşüyor. Sanatla felsefeden hangisi öz, hangisi kabuk ve mahfaza, hangisi gaye, hangisi âlet veya vasıta-dır? Bu bir deste yazı, bu muammâyı hal için yazılmış değildir. Ama insan niçin düşünür, nasıl hisseder? Dimağ ve kalb birbirleriyle anlaşarak birlikde çalıştıkları zaman nasıl eser meydana geliyor? Belki bu ufak cilt, böyle bir tahlilin vesilesi olabilir.

İçerisinde düşüncenin kalbe tabi olduğu bu parçalar, gönül-le söyleşmek ihtiyaç olduğu zamanlarda yazıldı ve birkaç der-gide zaman zaman çıkartıldı. Gönül, yerini düşünceye terket-tiği devirde onlar unutuldu. Hareketler, gönüldeki izleri ezip de örselediği zaman gelince, yeniden onlara hasret duyuldu. Şimdi gözyaşı ayak izlerine damlıyor. Hareketlerin harabettiği gönülde sade bir yetim iniltisi var. Tellerine bazı yenilerini de ilâve ettiğimiz bu eski sazın terennümlerini dinleyecek kulak varsa, onda kırık bir kalbin akislerinden başka bir şey duyma-yacaktır.

N. T.

Düşünceler

VAR OLMAK

VAR olmak, düşünmek ve hareket etmek demektir. Vakıa hayvanlar da hareket ediyorlar. Lâkin onların hareketleri şuurlu değildir; alelâde yer değiştirmeden, kımıldanmadan ibarettir. Yalnız insana mahsus olan hareket (action) ise, kendi kendisini ve başka varlıkları değiştirmek demektir. Bununla insanın hareketleri hür oluş vasfını kazanıyor. Ancak hareketlerimin hür oluşu, kendisinden evvel var olan ve kendisine hâkim bulunan hürriyet diye bir prensibin varlığını gerektirmez mi? Halbuki hareketten önce hürriyeti var kılacak başka bir hâdise mevcut değildir. Hürriyetim, hareketimin varlığı sayesinde vardır ve hareketle birlikte kendini gösterir. Hareketin tahlili ise İnsanı daha büyük bir muamma ile karşıtırmaktadır. Varlık, sanki hareketle beraber var olmuştur ve ebediyen ondan ayrılmamaya mahkûmdur. Hareket denizinin kıyılarında durup onun ufuklarına dalmışken filozof Moris Blondel'in bu temaşadaki vecdini dinliyelim:

«Hareket ediyorum, lâkin hareket nedir bilmiyorum. Yaşamak istiyor değilim. Kim olduğumu, hattâ var olduğumu hakkiyle bilmiyorum. Bende dalgalanan bu varlık tezahürü, bu bir gölgenin silik ve yakalanmaz hareketleri, işitiyorum ki bunlar kendilerinde ebediyen ağır bir mesuliyet taşıyorlar; deniliyor ve hattâ kan pahasına bile yokluğu ele geçiremem; çünkü o artık benim için yok olmuştur: Demek ki hayata mahkûm oldum, ölüme mahkûm oldum, ebediliğe mahkûm oldum! Nasıl ve ne hakla? Bunu önceden ne bilmiş, ne de istemiştim.»

Hareketi, insanın kâinata hür bir iltifatı gibi telâkki etmek yanlışır. Hayatımızın en önemli hâdisesi olan hareket, aynı zamanda en zarurî hâdisedir. Yine Blondel'i dinliyelim:

«Hiç olmazsa durmak çaresini bulacak mıyım? Hayır, yürümek lâzım. Hiç bir şeyden vazgeçmemek için kararımı sonraya bırakabilecek miyim? Yok, her şeyi kaybetmek pahasına da olsa yine her şeyi omuzlarına yüklenmek lâzımdır; kendi kendini mahkûm etmek lâzımdır. Beklemeğe hakkım yok, yahut da artık seçim ve tercih yapmaya kudretim yok. Eğer biz-zat kendi hareketimle kımıldanmazsam, bende veya dışarıda bana muhtaç olmadan hareket edecek şeyler var; ve bensiz hareket eden her halde benim aleyhime hareket edecek. Sulh bozgunluktur; hareketin mühleti ancak ölümdür.»

Var olmak, insanın samimî olarak sahip olduğı isteklerin bütününü içerisine almaktadır. Belki onların tam bir toplamıdır.

«Eğer ben var olmak istediğim değilsem, istediğim, sözle değil, arzu ve tasavvurlarla da değil, fakat bütün kalbimle, bütün kuvvetlerimle, hareketlerimle istediğim değilsem, ben var değilim... Var olmak istemek ve sevmektir.»

Hareket, varlığı yalnız bir tarafından çekip götüren veya varlığımızda yalnız bir noktayı kazıyan kuvvet değildir. Kendi kendisine kapanan, kendi inhisarcılığına yine kendini mahkûm eden hareket, ölmeğe mahkûm olur. Ancak bir yönden, kendi varlığını lezzetle dolduran tek kımıldatıcının istikametinden harekete geçmek, varlığı doyurucu olmuyor. Bir menfaatin tatmini, bütün varlığı darlığa düşürücüdür. Yalnız bir ihtirasın tahriki insan ruhunun bütün diğer bölgelerinde felç yaratıyor. İskender ölürken, büyük istilâlarının bulutu altında bunalmıştı. Sezar, saadet terennümü ile ölmedi. Napolyon, Yena'da değil, filozof Volney'i tokatladığı sırada yenilmişti.

«Bizden kol, kalb ve kafa isteniyor.» Bunları kendi isteği-mizle vermezsek, bizim dışımızda bize rağmen hareket edenler bizden bunları zorla alacaklardır.

Kendi dileğini âlemin dileği yapmaya çalışmak, âlemin sonsuzluğa uzanan hareketlerine engel koymaktır, kâinatın hürriyetine set çekmeyi istemektir. Aksine olarak âlemin dileğini kendi dileği yapmak istemek, âlemin kalbini kendi varlığına sığdırmaya çalışmak: İşte gerçek ve hür hareket yolunda ilerleyiş bununla oluyor.

«Ağlayabilenler ne bahtiyardır! Onlar asla bedbin değildirler. Felâket her zaman zannedildiği gibi fena değildir... Çünkü ona ümitler ve vehimler kalıyor. Zengin olanlar asıl sizsiniz, ey zavallı açlar ve arzusu olanlar! Çünkü dünya saadetlerinin hiçliğini hissedemiyerek arzularınız müthiş bir hırsla ona bağlanıyor. Halbuki tokluktan ve doluluktan, hayatın imtihanını sonuna erdirmiş olanlar onu bilirler, zevksizlikten ve yokluktan başka bir şey çıkmıyor. Servet, hırslar, muvafakiyetler, bu da ne? Bir çanak çirkef için iki it hırslıyor; kazanan bir şey bulmıyacak. Bu mahrum, ümitsiz kalanlar, yalnız ihtiyarlıyanlar, sade duyularının hizasından aşağı inemiyecek hazlarının büyüğü içinde yaşayıp ölenler değil, bunlar en iyiler, en çok duyanlar, en çok bilenler, muzaffer hareket adamları, veya ateşli beyinler, incelmış sanatkâr ruhlardır. Bunlar, içinde doğru bir tek çizginin bulunmadığı, hattâ aydınlığın bile kırıldığı bir dünyada yaşamaktan ızdırıp çektiler.»

Hayatın boşluğu ve hiçliği hakkındaki bu denemenin evrensel oluşu, büyük ve ergin ruhlarda da tesirini yapmakta olması, hepimizin sade kendimiz için istediklerimizin varlığı yüzündendir. Hattâ bazan âlemin küllî varlığına bağlanmıyan, kaynağı onda aramıyan cüz'î ve ferdî isteklerimiz, âlemşümül ve gerçek varlığı unutturarak tatminini aramaktadır. Böyle olunca, varlığımız âlemden kopuyor; yalnızlığından korkan, yine de gafletle yalnızlığını arıyan egoizmin kucağına sığınıyor. Cinsiyete bağlanan aşkın ve onda aranan içi boş, meyas tesellinin şifa vermeyişi gibi, insanın yine insan oğluna karşı yaşadığı zaferlerin karanlık, ürkütücü ve bedbaht neşesi, kâinatın bütününden varlığı koparmış olmalarından ileri gelmek-

tedir. Herkesin ve kalabalığın alkışlarından aşk ile müsteğni kalanlar, kâinattan ancak kendi anlayışıyle alkış seslerini alıyor ve gerçek saadeti yaşıyabiliyorlar. Mevlâna'nın mesut olduğuna herkes inanır. Ama onun saadeti nerede, ne zaman ve hangi zaferle başlamış, ne zaman bitmiştir? Bunu kimse bilemez. Zira onun saadeti sonsuzluğun çerçevesine kazanmıştı; başlangıcı da, sonu da yoktu. Çünkü o, sonsuzlukla beraber mesuttu. Sonu olan saadet, gerçek saadet olur mu? O, olsa olsa yakın bir bedbahtlığın başlangıcı olabilir.

Hareketin tarifinde son söz olarak şu prensipi kabul ediyoruz: Tam ve gerçek hareket, her defasında, en iptidaî bir karar ve feragatte bile, bütün âleme yayılış, oradan da sonsuzluğa geçiş, sonra sonsuzluktan aldığı kuvvet ve bütün âlemde aldığı ibretle, aynı zamanda zekâ ile iradenin bütün kuvvetlerini kullanarak, tekrar kendi ferdi âlemimize dönüş ve bu noktadan âlemle temastır.

Böyle olmıyan hareketler kısırdır, ölü doğmuş hareketlerdir, gerçekten hareket olamamış verimsiz denemelerdir.

*
**

Düşünceye gelince, o da bir harekettir. Hareketlerimizin içselleşmesi ve iç yaşayışımızın sonsuzluğuna sığınması halidir. Filhakika düşünce, gerçek ve olgunlaşmış bir harekettir; bütün hareketlerimizin başlangıcı ve sonudur. Hareket, her zaman onunla başlamasa bile onunla nihayetlenir. Bir hareket ağacında binlerce düşünce çiçekleniyor. Hareketin bu çiçeklerini toplamak hususunda kendimizi, hareket karşısında olduğumuzdan daha hür hissederiz. Hakikatte hareketlerimizi saran zaruretler, düşüncelerimizi de çevrelemiştir. Daima hakikati, hareketlerimizin yaptığı seçimin açısında ararız. Yani kendi hakikatimizi müthiş bir egoizm ile kendimiz tâyin eder, sonra elimizi âleme açarak doğru düşündüğümüzü ispat edici delilleri âlemde dileniriz ve böylelikle davranmada oluşumuzun aslâ far-

kında olmayarak fikirler, haklar, hakikatler savunuruz. Varlığımızı esir ederek arkasından sürükliyen zavallı ihtiraslarımızı göremeyiz de fezada muhteşem bir uçuş veya şahane bir yarış yaptığımızı iddia ederiz.

Âlemin bütününe bağlanmayarak bu tarzda düşünüş, varlığın ifadesi olan düşünüş değildir. Gerçek düşünüş, varlığımızın her adımında karşılaştığı muammaları kâinatın bütününe sorarak, oradan da sonsuzluğa duyurarak onlardan cevabını almaktır. Bu mânada gerçek düşünce, varlıktan ayrılmıyor. Zira varlık, düşünce olmasa var olmayacaktı. O bir tasavvurdur, yani düşüncedir ve var olmak düşünmek demektir.

«Herkes düşünüyor» diyorlar. Acaba öyle mi? Hareket hakkındaki görüşümüzü düşünceye de tatbik edeceğiz. Kâinatın bütününe bağlanmayan, sonsuzluktan cevap getirmiyen düşünceler, gerçek düşünce değildir. Olsa olsa muvaffak olamamış, gayesine ulaşamamış düşünme denemeleridir.

Düşüncenin en umumî şekli, yakınlaşma suretiyle yapılandır. Bu düşünce, tabiatla yanyanadır. Kendisiyle tabiat arasında bir nevi komşuluk kurucudur. Âlemin ve âlemde hakikatler arayan şuurun çalışması böyle oluyor. Paskal'ın dediği gibi, «Eğer insan bütün tabiat olmasaydı, her şeyle ilgilenmeye kabiliyetli olamazdı.»

Düşüncenin ikinci basamağında, eşyaya yönelme yoluyla verdiğimiz hükümler geliyor. Eşyaya yönelişlerimiz, bizi dar benliğimizden çıkarıp başkalarına teslim edicidir; bizi genişletici ve hayırkâr yapıcıdır. Bu sebepten bu tarzda düşünme, insan denen ve fert olduğu halde bütünle birleşen bu tezatlı varlığı ahlâklı yapmaktadır. Birincisinde yalnız eşya arasında münasebetler kurduğumuz halde düşüncenin bu ikinci işleyişinde münasebetler kurmaktan daha öteye gidiyoruz. Âlemle, yalnız verici olan bir alış-verişe giriyoruz. İnsan öyle bir ağaçtır ki meyve vermezse kuruyor.

Üçüncü basamak, aşk ve ihtiras yoluyla düşüncenin basamağıdır. Madame de Sevigné bir mektubunda kızına, «göğsü-

nüzde ıstırap çekiyorum» diye yazıyordu. İhtirasın bütün zekâ, bütün anlayış olması kabildir. Ancak bunun için insan kendi etrafında derin yaşayışlar keşfetmelidir. İnsan ilmini kendinde derinleştirmesi, şahsiyetini darlıktan kurtarıp genişletmesi gereklidir. İnsan ruhu âleme doğru yayılırken aynı zamanda kendi içinde derinleşmelidir. Dimağın ve kalbin darlıklarından sıyrılmalı, içinde yaşattığı vehimlerden kurtulmalıdır. Başka varlıkların kendinde metafizik tecrübesine yer bırakmak için, bizzat kendi kendisinden boşalmalıdır. Şüphesiz ki bu hal âzaplıdır, öldürücüdür, lâkin hakikatlara kendinde hayat vericidir. Varlığı ölümden kurtarıcı, sonsuz ve ebedî yapıcıdır.

Nihayet düşüncenin son başamağında hareketle düşünmeyi buluyoruz. Bu, fert olan varlığımızın bütün duygularının üstünde duran bir dileğin bizde hâkimiyetidir. Hareketle âlemin bütününe bağlanan varlık, böylece düşünce yönünden yine âleme bağlanmış oluyor. Düşünce ile hareket burada birleşiyorlar. Bu mıntakaya kadar getiren yolu aşan insan burada sonsuzluğun iradesine yaklaşmış demektir. Bu düşünüş, âlemşümül iradenin hududuna kadar gelen ve kendini ona bağlayan insanı ferdi hırslarından, zümre menfaatlerinden, kinlerinden ve hasetlerden temizliyor. Âlemi bir varlık gibi birleştiriyor. Son ağırlık olan kendi varlığını da sahibi olan bütüne, bütün hareketler içinde, teslim ediyor. Âlemşümül merhametin kendi içindeki bir sonsuzlukta yaşanması sonunda, kendini âleminden ve âlemi kendinden ayıramıyor. Bu düşünüşün büyük sırrına erenlerden Saint Pierre, ilk Hıristiyanları zalim Néron'a bırakarak Roma'dan kaçarken, Mesihin kendini karşılayan hayali karşısında yere kapandı ve mazlum cemaatle birlikte ölmenin sevinçli iradesine sığındı, tekrar Romaya döndü ve düşmanlarına teslim oldu.

Var olmak gerçek mânasıyla var olmak, hareketleriyle düşüncesini sonsuzluğa istinat ettirmek demektir ve böylelikle kendi varlığını sonsuzlukta aramak demektir.

İnsanların, ruh ve irade bakımından parça parça bölünüp

ayrılmaları, insanlığın bunca sefaletlerini yaratıyor. Hele bir milletin fertleri arasında zümreleşmeler her gün yeni felâketler doğurucudur. Varlıklar arasındaki ayrılıklar zahirîdir; varlık birdir. İnsanlar arasındaki başkalıklar, aynada görülen hayal gibi aldatıcıdır; insan birdir. Bir milletin fertleri, aynı vücudun organları olduklarını, aynı iradenin emrinde bulunduklarını unuttukları zaman millet yıkılır. Birlikten ayrılan, birliği bozan hasta bir ruhtur, hasta bir varlıktır. Sıhhatli yaşayıpta kinler yok, düşman dâvalar yokdur. Kin ve garaz, varlığın kendi kendine inanmadığı yerde doğan bir âfettir. Mutlaka sahibini mahvedecektir. İnandığımız varlık, Bir, âlemşümül ve sonsuz Varlık, aşkın var kıldığı eşsiz eserdir. Biz ise onun en mükemmel parçasıyız. Artık felsefemizin formülünü ortaya koyabiliriz:

Hareket ediyorum, düşünüyorum, Birliği seviyorum, o halde varım.

İNANMAK VE SEVMEK

İNANMAK, gerçek ve şahsî tanıyış, sevmekse gerçek yaşayıştır. İnanmıyan bilmez, taklid eder. O, ışığını başka külerlerden alan bir kör kandildir.

Sevmiyenler, yaşamıyanlardır. Onlar ölü ruhlardır. Her an toprağından taze hayat fışkıran tarlanın üstüne atılmış kuru kütüklerdir. Dünyamızın tadını onlar alamazlar, hayatın kudretini onlar bilmezler. Her kökünden bir inanış otu biten, her tarafına bir başka şevk saçılmış dünyamızda aşk ile inanışın terbiyesini en küçük yaştan itibaren almamış olan nesiller, bedbaht nesillerdir. Kâinata hayranlıkla bakan, insanlara minnetle çevrilen çocuğı, inanış ve sevgi aşısı yapmadan hayata salanlar, dünyamızın ilk ve en gaddar zalimleridir. Sokak ortasında birbirleriyle dalaşıp tekmeleşen yavruları kayıtsız bakışlarla arkasında bırakarak hayat mücadelesi denen kızıl meydana koşan mahir menfaat atletleri, ihmallerinin neden cinayet olduğunu bilemediler. Zira onlar muhabbet kaynağı olması lâzımgelen mabette bile menfaat dilendiler; namütenahi aşk ile dolup taşan dünyamızın ilâhî bahçelerinde hiç de usanmadan kin ve hased devşirdiler.

Biliyoruz ki, düşünce, hareketin bizde içselleşmesidir. Hakikate kendi iç dünyamızda temas etmektir. Paskal üç türlü hakikat ayırıyordu: Etin hakikatleri, aklın hakikatleri, imanın hakikatleri. Birincisi, kör nefsimizin zenberegı etrafında çevrelenen ve onun tarafından idare edilen bütün iştahları, hırsları ve menfaatleri içersine alıyor.

Muvaffakiyetlerimizin dünyasını çenberliyor. Kendisiyle

ve kendi sayesinde kurnazlaşan insanı hayvanlarla birleştiriyor.

İkincisi, bizi aklın, tasavvurla iradenin fethettiği bir âleme yükseltiyor. Kendi dar benliğimizden çıkarak bizi bir büyük âlem yapıyor. İlmi, temaşayı, mâna cevherini sunuyor. İnsanı, ruh âleminin serdarı yapıyor.

Üçüncüsüne gelince, o bizi insanî olan varlığımızın da üstüne yükseltiyor. Sonu olan dünyamızdan, sanki bir hamle ile, sonsuzluğa ulaştırıyor. Parça iken bütün yapıyor; fâni iken ebedî kılıyor. Onun varlığıyla, yolcu iken yol, sermest iken sâki, damla iken derya oluyoruz...

İnanışta, alelâde bilginin esas şartı olan şuur ve eşya ikiliği ortadan kalkmıştır. Bu ikisi aynileşmiş, eşya şuura teslim olmuş, onunla kaynaşmış, ikisi bir varlık kazanmıştır.

İnanışın başladığı yerde alelâde tanıyış sönükleşir, değersiz ve âdeta mânasız kalır. İnanış tam olunca da yerini ona bırakır, kaybolur.

Filozof Kant, saf akıldan yâni muhakemeden pratik akla yâni vicdana geçerken şöyle demişti: «Yerine itikadı koymak için, bilgiyi ortadan kaldırmaya mecbur oldum.»

İtikad haline gelmeyen afâkî bilgi, bize bir yabancıdır ve sürekli hayata sahip değildir. Benim tarafımdan yaşanmamış, kelimenin tam mânasıyla benim olmamıştır. Bu sebepten bana şahsî tatmin vermekten uzaktır. Sadece taklit yoluyla, elden ele dolaşan müşterek bir nesne gibi, bir zaman için dimağda misafir olmaktadır. Gerçekten benim şahsî malım olmadıktan benden koparılıp alınır. Bugün benim, yarın başkasının mülkü olur.

Umumî görüşler, taklit ile kazanılan iddialar, zümrè ve parti ihtirasları ve bunlara destek olan sebepler hep köksüz, hep temelsiz ve hakikatle alâkasız düşüncülerdir.

Zira bunlar, benliğimin dışında yaşanmış, benim ne hürriyetimin, ne de şahsiyetimin kaynaklarında kökleri olmayan, derinleri kazınırsa etlerin ve iştahların, alışkanlıkların ve taklitlerin vücut verdiği sözde hakikatlerdir.

İnanılan ve sevilense bir yandan şahsiyetimin derinlerinden, öbür yandan sonsuzluktan hayat ve hakikat alan görüştür. Onun çürütülmesi, yalanlanması kabil olmaz. Yumruklandıkça ruhumuzun daha derin tabakalarına iner. Çünkü inançlarım, muhakemenin ulaşamadığı bir âlemde meydana gelmektedir. Kökleri aynı zamanda benliğimin pek derinlerinde bulunduğundan, muhakeme ile benden koparılamazlar. Bu sebepten inanılmayan, sadece ilmin ölçüleriyle tartılarak aklın karşısına çıkarılan her fikir, her hakikat, eksik veya aldatıcıdır. İnanma, bir harekettir ve benliğin varlıklar üzerine doğru yaptığı bir harekettir. Ruhun tabiata uzanması, onda devamı gibi birşeydir. Ruhun tabiatı istilâsıdır.

İnanmak, benliğin kendi mukadderatı önünde verdiği imtihandır. Onu aşk ile bağrına basanlar, bu imtihanda muvaffak oldular. Benliğin, bütün kuvvetleriyle kendi konusu olan kâinatı kucaklayışı demek olan bu imtihanda aşkın sahipleri başarı kazandılar. Aşkın şahidi ise ızdıraptır. Izdırapsız ne hareket, ne de gerçek düşünce doğabiliyor. Her inanma hareketinde sevilen bir ızdırap saklıdır.

Sevgisi olmayan hakikata ulaşamıyor, gerçeği bilmiyor ve tam sevgi, gayesine ulaşmış sevgi, sonsuzluğun sevgisidir. Bu sevgi, vücutta geçer, bedenden taşar, fâni varlıktan kaçır. Ruhu derinlerine doğru kazıyarak orada gaye olarak yine kendini arar. Gerçek aşkın sahipleri, ne servetin, ne şöhretin veya tamaşanın, ne de ilmin ve sanatın âşıkıdırlar. Gerçek âşıklar, aşkın âşıklarıdır. Aşkın kendi kendisini yakan ateşinde sevenle sevilen, isteyenle istenen, varlıkla var eden birleşir. Eşya ile temaşa, kâinatla şuurlu, birle bütün bağdaşır. Düşünce hareketleşir, varlık düşünceleşir. Anlaşılmayan ortadan kalkar, anlaşılmayan Bir kalır.

İlk ve son ilim budur. Millet kültürünün ağacını dikecek ve millet ruhuna hayat getirecek nesiller, inanışla sevgi mâbedinin mihrabında önce tövbe etmeli, sonra da inanmayı ve sevmeyi öğrenmelidirler.

MANTIK dilinde düşünmek, şuur ile eşya arasında münasebet kurmaktır. Aynada görünen hayâl gibi eşya ve olayların şuurda tasavvur halinde tekrarlanmasıdır. Dış dünyanın iç âlemimizde bir nevi devamıdır; veyahut sebeplerle sonuçlar arasında münasebet kurmaktır. Nazariye yapan mantık, düşünmeyi böyle tarif ediyor. Lâkin insanın gerçeğini anlatan psikoloji, olayların böyle cereyan etmediğini ortaya koymaktadır. Düşünmeden evvel hissediyoruz, dış dünyadan tesirler alıyoruz. Bu tesirler, bizim menfaatlerimize, zevklerimize ve isteklerimize cevap oluyorlar. Bize faydalı bir zevk sunan görüşlere hakikat elbisesi giydiriyoruz. Menfaatlerimizle zevklerimizimize aykırı fikirleri hata olarak itham ediyoruz. Önce hayatî bir ağaçtan ibaret varlığımızdan fıskıran iştihalar, türlü emeller ve parlak hayallerle süslenmiş olarak şuurumuzda hâkimiyetlerini ilân ediyorlar. Sonra onların bütün varlığımıza saldıran istekler, dış dünyaya çevriliyor ve kendi hesaplarına hakikat avcılığı yapıyorlar. Kendilerine uygun fikirlere hakikat damgasını basıyor, aykırı görüşleri hakikat dışı yapıyorlar. Böylece bir fikrin hakikat oluşu, herkes için müşterek ve kendi kendisinin aynı olan bir realitenin değil, bizim istek ve iştihalarımızın emriyledir. İnsanlığın düşüncesine hakim olan hakikat ölçüsü, insanın kendi hayatî menfaatleri, şahsi hesapları ve istekleridir; zevkleri veya alışkanlıklarıdır. İnsan, kendinin olan bu ölçüleri fikirlere tatbik ediyor ve bu ölçülerle fikirlerin doğruluğunu araştırıyor; hükmünü onlarla veriyor. Ondan

sonra kendi verdiği bu hükme uygun, onu destekleyici sebepleri etrafında topluyor. Peşin vermiş olduğu hükmünü onlarla haklı ve meşru gösteriyor. Görülüyor ki, düşünmek, kendimizi eşyaya değil, eşyayı kendimize uydurmaktır. Şuurumuzu olaylara irca etmekten uzak, olayları hep kendi iştihalarımızla isteklerimizin emrine vermektir. Bu sebepten kendimizden mustakil olan bir realiyeti tanımıyoruz. Mahiyeti bizi ilgilendirmeyen bir realiteden kendimize doğru bir takım basamaklar sıralıyoruz. Böylece kendimize uydurulan eşya ve olaylar, kendi zevklerimize, iştihalarımıza ve kendi menfaatlerimize göre hükümler giyiyor.

Dünyamızı hakikatin değil, iştihalarımızın gözü ile görüyoruz. Bu zavallı dünya herkes için başka dünyadır. Karınca için büyük, güneşe göre küçüktür. Bahtiyarlar için güzel, bedbahtlar için kötüdür. Bir tüccar çok kazanmayı muvaffakiyet ve fazilet sayabilir, fukaranın gözünde ise bu istek, kötü bir iştihadır.

Düşünüşlerimizde birer isim hesabına döğüşen çocuklardan farklı değiliz. İnsanlar arasında yeni yeni ihtiras kıvılcımları serperek ayrılıkları artıranlar, insanlığın gerçek düşmanlarıdır.

İhtirasların sahasındaki bütün döğüşmeler, bütün ayrılıklar bizi hakikatten uzaklaştırmaktadır. Çünkü ihtirasların hepsi hakikatlerden uzaklaştıdır. Ölçülerimizin hepsi izafidir.

Hakikati nerede arayalım?

Fikirlerimizin doğruluğu hususunda kullandığımız ölçünün darlığı, görüşümüzün darlığını doğurur. Ölçünün genişliği nisbetinde hakikate yaklaşıyoruz. Hayatî menfaat ve iştihalarımız, fert olan varlığımızın dar sınırları içerisinde kaldığından daima hakikatten uzaklaştıdır. Bizi başkalarına doğru götüren duygular, ferdiyetimizden sıyrarak daha geniş ufuklara götürdüklerinden hakikate o nisbette yaklaştıdır. Kullandığımız hakikat ölçüsü genişledikçe hakikate o kadar yaklaşıdır. Bu ölçü, sonsuzluk olunca mutlak hakikate temas ederiz. İstek

ve iştiharleriyle ferdi duygularından ve her türlü menfaatler sisteminden kendini kurtararak sonsuzluğun ilhâmı ile düşünen insan, mutlak hakikatlere ulaşmıştır. Zirâ hâkikat sonsuzluğun emridir. Bu emri alabilmek için, önce zevklerimizle iştiharımızdan sıyrılmamız lâzımdır. Sonra da şahsî menfaatlerimizden uzaklaşmalıyız. Daha sonra zümre menfaatlerini reddedebilmeli, zümrelerin ve partilerin dışında yaşamasını bilmeliyiz. En sonra, ulvî olsalar bile, benliğimize tahakküm eden bütün hislerden, zafer duygularından, muvaffakiyet gururlarından, nefsimize itimatlardan kurtulup havalanarak bir uçuşta sonsuzluğun bölgesine sığınabilmeliyiz. Genç neslin fikir terbiyesini yapanlar, onları bu merhalelerden geçirici nefis terbiyesi yapmalıdırlar. Nesli benlik gururlarıyla hoyratlaştırmak, boş bir gayrettir. Bilelim ki bizimle hakikatin arasında pek çok perdeler gerilidir. Bizden çıkıp hakikate varmak için, bu perdelerin birer birer delinmesi lâzımdır. Hâkikati bizden saklayan ve biribirimize yabancı hattâ düşman yapan bu perdelerin bir kısmı nefsimize ait iştiharlardır, bir kısmı alışkanlıklarla telkinlerin eseridir, bir kısmı da ancak ibadetin dağıtabileceği gafletlerdir. Sonu olan bu âlemde sonsuzluğun yolcusu olan insan, arzımızın bu yalnız yolcusu, burada bir muamma olan hayatına bir hikmet, kendine dost, düşünce-sine destek bulabilmek için sonsuzluğa sığınmak mecburiyetindedir: **Sonu olan varlıklar, sonsuzluğa dayanarak düşünmekle anlaşılıyorlar.**

«**HİÇ bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?**»

Neden namütenâhiden haber alan büyük hakîm, «**bildiğimi bilseydiniz gülmez ağlardınız**» diyor? neden «**kendini bil**» sözünü Sokrat hareket kaidesi edinmişti? hepimiz bâzı şeyler biliyoruz ve en çok bilenler, insanlar hakkında çok tecrübesi olan diplomatlarla insan münasebetlerinin her türlüşüne vakıf olan tüccarlardır. Buna rağmen içimizde en bedbaht olan belki de onlar. Bilmekte ne var ki insanı bedbaht yapıyor? bu sebebi araştırırken görüyoruz ki gerçek ve tam bilgi, hâdiselerin akışının tanınmasından ibaret değildir. Bilmek seyretmek değildir, bir sırrı çözmektir. Kâinat olaylarını çok tanımak, bilmek değildir. Bilmek, kanunu bilmektir. Dünyamızın nizamını anlamaktır. Sebepleri ve zaruretleri yakalamaktır. Büyük nizamın muammasını çözmektir.

Hayatımız, bilmecelerle doludur: suyun berisinde bir adam öldüren kaatildir de ötesindekini öldüren neden kahramandır? Her tezlil, her küçük düşürme ahlâksızlıktır da müsabaka neden meşrudur? Vurmak neden zulümdür de yenmek niçin şereftir? Millette birlik neden saadettir de düşmanı yenen alkışlanır? Tanrı neden birçoklarınca yoktur da taşlanır? tarih neden menfur bir dramdır da yine tekrarlanır? ölüm niçin en kuvvetli derstir de hepimiz için mânasız kalır?

Daha, daha... bütün bunlar ebëdiyen bilinmiyecek, hiç değilse bu akılla anlaşılamayacak muammalardır. Hayat daha aşîkâr, daha kesin bilmecelerle yüklüdür. Göz nasıl görür? insan

nasıl bilir? «Neden cigara içiyorsun?», «Niçin konuşuyorsun?»
— Cigara içmek için, konuşmak için.

İnsanı idare eden bir büyük kanun var: içsel ve sebepsiz merak ve sıkıntı kanunu. Bütün hareketlerimiz o kanunun emriyle yapılıyor. Hareket, bu merak ve sıkıntıdan kurtulmak için sanki bir cehd, içimizden dışarı, bir atılıştır. Lâkin bilmek ne oluyor? niçin bilmeye mecbur oluyorum? Bunun sebebi, selâmetini aramak ihtirasıdır. Filhakika insan, selâmete kavuşup kavuşmadığını bilmek ihtiyacındadır. Selâmette olmak, selâmette olduğunu bilmektir. Bir de bunun ebediliğine inanmak; işte insan denen muammanın kendini arayışı ve varlık halinde kendini bulması bu anlayıştan başka bir şey değildir ve onun bütün hayatı sahip olduğu bu bilgiyi bütün ömrünce sağlamlaştırma, sağlama bağlama çalışmalarından ibaret olmaktadır. İç dünyam şüphesiz ki karmakarışık bir cihazdır. O cihaz içinde iç güdülerim bana bir takım haberler veriyor, ihtiraslarımdan bir çok emirler alıyorum. İştihalarım beni mest ediyor, hayalim göklere tırmanıyor. Bunların hiç birisi bilgi değil. Kinlerimin bana verdirdiği hükümler gibi menfaat hesaplarım da zeki değildirler.

Herkesin her şey hakkında bilgisi değişiyor. Kimine az gelen öbürüne çok geliyor. Birine güzel görünen başkasına çirkindir. Birisine uzakta sanılan bir başkasının ta yanında duruyor. Bir insanın sevdiğini öbürü zem ediyor... Bir kalbin merhametle eridiği nesne başkası için kin kaynağıdır. Bir zümrenin alkışları karşı zümreye matem teraneleri halinde aksediyor. Bir varlığa insanlığın bir kısmı kutsal diyerek taparken başka zümreler nefretle ürperiyorlar. Bütün bu anlaşmazlıkların sebebi bütün insanlar için selâmet yollarının başka başka oluşudur. Hedef bir: selâmet gayesi. Lâyık yollar başka. Zira insan yapıları başkadır. İşte bu başkalık, içimizdeki şeytan veya şeytanlardır. Şaşırtıcı nefistir. Gerçek şudur ki; bizimle yine bizim gayemiz arasında hadsiz hesapsız perdeler gerilmiş, bizim ilmimiz ve kemalimiz, gayemiz olan selâmete giderken bizi

şaşırtan engelleri ortadan kaldırmak içindir. Bu adam neden komünisttir? İnsiyaklarına esirdir de ondan. Ham sofı niçin cehennem tüccarıdır? Çünkü ümitleri yoktur.

Dostum neden aşırı menfaatçıdır? midesi iyi hazım ettiğinden. Delikanlı niçin zevke düşkündür? Asabi sisteminin canlılığından. İhtiyar neden merhametlidir? Merhamete muhtaç olduğundan. Beriki niçin zalimdir? Zulüm görmek için içi gıcıklandığından.

İnsan kendi ölçüsü ile kâinatı ölçüyor ve kâinat sahnesinde yalnız kendini görüyor, yalnız kendini anlıyor. İçimizdekinden başkasını da anlamasını bilen yok gibidir. Varsa da o hükmümdardır. Artık o insan yani başkasını anlamasını bilen insan, ne korkaktır, ne haristir, ne acizdir, ne fanidir, ne de yalnızdır. Bütün bir varlık kalabalığı arasında hepimizin yalnız yaşadığı bu dünyada o, var olan gerçeikle beraberdir. Bilmek gerçekten bilmek onun bilgisidir. Bilen, kendi varlığından yukarılara tırmanan insandır. **«Bana korkak, bana zalim diyorsun. Hâlâ anlamıyorsun ki ben korkağım, ben zalimim.»** Varlık itham edilir mi? Bu ne büyük gaflet! İşte bu en büyük gafletin anlaşılması, gerçek ilmin başlangıcıdır ve onun başladığı yerde hatalar, zaafılar, zulümler, yeisler, hepsi, hepsi erir. İnsan denen şu zavallı fânilerin çalkandığı karanlık bir fırtınayı andıran hayat sahnesine ibret gözü ile bakılsın: sanki yolunu şaşırmış küreler çarpışıyor ve muhakkak infilâkları hepimizi yacacaktır. Birbirine düşman olan iki insanın ellerindeki silâhlarını alarak birer buket veriniz; telkin yapın ve alışkanlık aşılایınız. Ondan sonra güler yüzle birbirlerine buket takdim etmekten hoşlanacaklar ve kendi selâmetlerini bu harekette arayacaklardır. Telkin ve alışkanlık, bunlar bizim sanatımız. Ellere silâh vermek için sanatlarını kullananlar, selâmet yolunun perdelelerini yırtmayanlardır. Peki ama onlara yırttıran yoksa ne yap-sınlar? Onlar da masumdur. Bir olan selâmet gayesine götürücü cevher akıl cevheri ise, onun tacı ilhamdır, akli sonsuzluğa teslim eden, sonsuzluk denizinde yüzdüren ilhamdır. Hikmetin

kaynağı onda, ibadetin mânası yine ondadır. Bir göz, bir bakış tarzı var ki gafletler onda eriyor. Her şey onda murada eriyor. Her hareket gayesine ulaşıyor. Cüz'i ölçülerden sıyrılıp bütünle boy ölçüşen, içsel merak ve sıkıntıdan doğarak ebedî ve sebepsiz saadete ulaştıran, dünyayı cennet yapan, çokluğu Bire ulaştıran bu cevher, bu hizmet, bu kudret, bilmek ihtirasında olanların asla bilmediği bir şeydir: Bilmek.

GERÇEĞİ BİLMEK

NELER biliyoruz? İnsanoğlu yer yüzünde ne bilgilere sahip oluyor? Göz görüyor ve zekâ kavıyor. Bunca bilgilerin sahibi insan bildikleriyle mağrurdur. Acaba neyi biliyoruz? Akıl kendi önümüze, yolumuzu aydınlatan bir ışık serpmekten başka bir şey mi yapıyor? Bildiklerimiz, kendimizden çıkıp yine kendi varlığımıza avdet eden ihtisaslardan ibaret değil midir? İnsan, ihtiyaçlarını giderme endişesiyle yaptığı etrafına saldırma hareketleri içinde kainatda kendi iştahalarına elverişli olan şeyleri araştırıyor, onları kendi iştahalarının uygunluğuna göre isimlendiriyor ve öyle değerlendiriyor. Sonradan gerçeği tanıdığını söylüyor ve hükümlerine, gerçeğe uygun bilgi mânasına hakikat damgasını vuruyor. Gerçeğin bilgisi olan fikir kimin hakikatıdır? Zira hepimizin hakikatleri başka başkadır. Hepimiz menfaatimize uygun fikirlere hayran olarak ömrümüzün sonuna kadar o hayranlıkla sarhoş yaşamaktayız. Kimimiz bir resmin, kimi bir kârın, kimi de bir mesleğin hayranıdır. Kiminin de bir san'at ilâhıdır, kiminin bir hüner sultanıdır. Onunla övünür, onunla gururlanır. Hayatı muhafaza içgüdüsüne bağlanan bütün arzular ve sefaletlerimiz bizde benlik şuurunu yaratıyorlar. Onların gözüyle görüşe de akıl diyor, düşündüğümüzü söylüyoruz; gerçeği bildiğimize inanıyoruz. Bir tüccarın, bir büyük memurun, bir makam ve gurur adamının aklı, onun dayandığı gurur ayaklar altına alınıncaya kadar kutsal bir nesnedir. Bir hâkimin hatalı hükmü, kendi gözünde ilâhî hüküm kadar isabetlidir. Bir zümre zihninde esir

olan insanın kanaatleri, kendine göre hakikatin ta kendisidir. Karşı karşıya harb eden iki ordunun askerleri için ölüm, aynı derecede mukaddestir. İki tarafın silâhşorları için, her ikisi de âdem oğulları olmalarına rağmen, karşı tarafın insanlarını katletmek fazilettir. Gece karanlığında yola çıkan hırsız için çalmak vazife, polis için de onu yakalamak bir vazifedir. Hakikat şu ki, canlı varlığın ilk ihtiyaçlarını iç güdüler karşılıyor. İç güdü tatmin olundukça hayatî kuvveti biriktiriyor. Ruh sefaletleriyle el ele veren hayatî kuvvet kendi kendini deneye deneye insanda ihtiras haline geliyor. Sonunda eşyayı ve olayları ihtiraslarımızın dürbünü ile görüyoruz. Sefaletlerimizin fetvasına böylece boyun eğiyoruz.

Bu hal, bu davranış insanın kat kat sefaletlerini arttırıyor. Önce sade heveslerimizle iştahlarımızın tutkunu zavallılarken, ihtiraslarımızla âleme zararlı oluyoruz. Bu meş'um sefaletimiz, mevkiin, paranın, zümrenin kuvvetlerine dayanınca üstümüzde saltanatlar kuruyor. Önce insan insanın sadece kurdu iken, ihtiraslar silâhlanınca insan insanların başına kıyametler koparabiliyor. Ve bütün bunların sebebi, gerçeği bilmeyişimiz, selâmetin kendi ruh dünyamızdan doğacağını bilmeyişimiz, tatminleri ânında bile ufuklarımızı daraltan kendi ihtiraslarımızın kendi asıl düşmanlarımız olduğunu bilmeyişimizdir. Yeni doğmuş iki insan yavrusu masum bakışlarını dünyaya açar açmaz karşı karşıya birbirlerine yaklaştıran ve birine «Sen işte karşındakinin düşmanısın, onu birgün öldüreceksin» deyin. Öbürüne de «Sen de ondan intikam alacaksın» deyin. Sonra o iki çfit mâsum gözlere bir bakın. Kendinizden utanırsınız. Gafletinizden ürperirsiniz. Eğer basiret gözüyle bakmışsanız o kadar küçülürsünüz ki yavruların saf bakışı size ilâhî hitâb kadar büyük ders olur. O aynada kendinizi görür ve tövbe etmek istersiniz.

Lâkin tövbe etmesini istemek lâzım. Bu isteyiş ancak gerçek bilginin eseri olabilir. Gerçeği nasıl bulalım? Nerede arayalım? Bütün gafletlerden bizi kurtaracak olan hakikatin yolu-

nu bulmak için sonsuzluğa götüren bazı denemelerin yapılması lâzımdır. Gerçek ibadet sonsuzluğa çevrilen isteğimizdir.

Sonsuzluğa çevrilen samimi istek, insan için selâmetin ilk adımını teşkil ediyor. Bu isteği sık sık tekrarlamak, bu isteği sevmek, onu elde etmek lâzımdır. Bu tekrar, bu isteğin tekrarı, arkası nâmütenahi aydınlıklar dolu ilâhî bir kapıyı zorlamak gibidir. Bu kapıyı kımıldattıktan sonra bizim tarafımıza ışıklar süzülüyor. Yeni denemeler başlıyor: San'at denemesi, ahlâk denemesi, din denemesi.

Hakikatı bizden saklayan, örten, onunla aramıza giren engelleri ortadan kaldırıcı hareketin sevgisini bize felsefe ve hikmet sunuyor. İlim bu hareketin usulünü öğretiyor. Sanatın denemesi, bir olan iç dünyamızda binlerce teraneler yaşıyor.

Ahlâkın denemesi ise, hörmetle sevginin kucağında, kâinat ta sefil ve küçük bir parça olan varlığımızı, kurtarıcı olan bütünle birleştiriyor. Buradaki içsel istek sonsuza sığmayarak aşkımızın tercümesi, ve bu sefil dünyadaki varlığımızın sebebi, hikmeti, mânası oluyor. Bize de «işte bunun için yaşanır» dedirtiyor. Sonsuzluğa teslim olmayıp sonu olan hâdiselerin sebepleriyle gayelerine dayanan harekette ahlâkî karakter görülüyor. Bütün varlıkları hayattan şikâyet ettiren tatminsizlikler, sonsuzluğa dalmayışımızdan doğuyor. Şu bütün sonu olan varlıkların âlemine varlığı hapseden perdeleri yırtarak sonsuzluğun kapısını kendi açabilen insan, orada gerçek murada erecektir. Ve ancak o perde açıldıktan sonra eşyanın gerçeği anlaşılacak, hâdiseler asıl kendi mânalarını kazanacaklardır! Hayatın bir deneme sahası, ölümün bir istasyon olduğu oradan sükûnetle temaşa edilecektir.

Çokluğun vehim olduğu anlaşılacak, herşey BİR'de birleşecektir. Herşeyin bir şey olduğu bilinecek, Bir'inse mekâna sığmayan Dost yüzü olduğu görülecektir.

Şüphesiz ki bilen sever, af eder, sabır eder. Bilen Bir'i bilir. Birde yaşar. Bilen bazan ölür, ve her an yeniden dünyaya gelir. Bilen her gerçek bilginin, sonsuzluğa iştirak denemesi ol-

duğunu bilir. Hakikat yerde olsun, gökte olsun, bedende olsun, ruhda olsun, şuur dediğimiz şu mahdud cihazla sonsuzluğa açılan bir pencereden bakış sayesinde elde edilebiliyor. Bu sonsuzluğa ve ilâhi araziye açılmayan düşünüşler, bilgiler hep izafidir. Hepsi bir nisbetin ifadesidir. Hepsi sakat, hepsi de itibarî görüşlerdir. Gerçek ilmin yolu sonsuzluğun dünyasından geçiyor. Bilen, varlığı didik didik eden duyguların hepsinden kurtulmuştur. Zindanda, cennette gibi mes'ud yaşar. Her halinde sonsuzluğun huzurunda olduğunu bilir. İzdırabı içinde o yine düğündedir, dâvettedir. Bütün dünya nimetlerinin bir paslı çividen farksız olduğunu bilir.

Bilen, gururdan, kinden ve bütün hırslardan soyunmuştur. Bilen bahtıyardır. **Ne mutlu bildim diyene.**

DÜŞÜNCENİN DERİNLİKLERİ

İNSANOĞLUNUN eşyaya teması demek olan düşünce çok şekillidir. Varlığı akıl ile, duygu ile, sezgi ile, aşk ile, ihtiras ile ve merhametle tanıyış bilginin çeşitli şekilleri ve dereceleridir.

Akıl, insanoğlunu dünyaya sultan yapan cevherdir. Aklın eseri olan ilim, merhamete nazaran pek küçük bir şeydir. Belki de bir vehimdir. Görünmez olandan gelip yine görünmez olana giden sırların bir anda eşya halinde görülüp bilinen sistemli vehmidir.

Duygu aklı kımıldatan kuvvettir. Hem de kendi varlığının farkına vardırandır. Duygular, insan denen bu ağacın güzel, çirkin çiçekleri ve kokularıdır. Onlarla avunur, onlarla hayata tahammül ederiz. Onlarla aldanır ve onların varlığını devamlı kılmak için hep birbirimizi aldatmakla yaşarız. Onlar, rüyamızı tatlılaştırır ve hayat uykumuza fâni bir mâna katarlar. Duyguların örgüsü olan san'at, hayat çilemizin tesellisidir.

Sezgi bize bekadan bir ışıktır; belki de hakikatların kapısıdır. Gafletten bir silkinme, bir hikmet kımıldanışıdır. Sezgi, varlığın yine kendi içinde kalmak şartıyla kabuğundan derinine doğru inmesi, kendi kendisinde derinleşmesidir. Fenadan sıyrılma vâdini getirir, yine de kurtaramaz. Onun önderlik ettiği felsefe ve hikmet, gerçek göklerini gören lâkin uçamıyan müjdelenmiş acimizi temsil etmektedir.

Aşk, ümitsiz varlığımızı sonsuzluğa doğru uçuran kanattır; sonsuzluğun ümididir. Varlıkların hepsiyle dolup

taşmaktır. Eşyada yaşamak ve eşyanın bizde yaşayışına şahit olmaktır. Aşk, dünyaların her an yeniden yaratılma şevkidir; ebedî ruhlardan bize doğru bir akım, fenadan bekaya bir intikaldir. Aşk eşyanın dilidir; zaman ile mekânın birleşen vücududur. Mâzi ile hâlin yer değiştirmesi, mazinin hâl, hâlin mâzi tarafına geçerek kucaklaşmalarıdır. Zamanın ebedilikle elele vermesidir. Büyük, pek büyük bir vâdin eşiğinde bekleyiştir.

İhtiras, insanın teker teker eşyadan sıyrılarak sonra her şeye birden sahip olmasıdır; sonsuzluğu kavrayan iktidarın insan varlığında nöbet tutmasıdır. Varlığın kendi kendine sığmayan iktidarındır; aslına dönüş iradesidir. Enelhak sırrına erenlerin, «Allahım, ruh ve vücudumu iğrenmeden seyredebilecek kuvvet ve cesareti bana ver!» diye durmadan dövünenlerin, bu hasret durağında feryad ede ede asla doymayacakları murada ermeleridir.

Merhamete gelince o bunların hiç birisine benzemez, hiç birisiyle ölçülmez. Belki bütün bunlar ona zemin hazırlayıcıdırlar, ona yaklaştıracı gayret ve duadırlar. Merhamet, Allahla ansızın vaki olan buluşma halidir. Merhamet, bu ruh hallerinin herbirine karışmadıkça onlar sakat veya sefil kalırlar. Merhametsiz ilim mes'ut etmeyen bir sihirbazlık olduğu kadar merhamet dünyasının dışında yaşanan duygular da birer azap veya sefalettir. Merhametsiz sezişlerin kibirden başka libası olmadığı gibi, aşkın merhametsizliği de belki bir cinayet veya cinnettir. İhtirasın merhametsizliği ise çok kere zulüm olmuyor mu?

Daha ince bir tahlil ile bu ruh hallerinin herbirinin, merhametin bir başka manzarası olduğunu görmek de kabildir. Filhakika ilim, âlemdeki hakikat karşısında düşüncemizin merhametli duruşu olsa gerektir.

Duygu, bizi katı cisimlerden ve kalbsizlerden ayıran acıyış; sezgi, eşyanın cevherine nüfuz eden ruhtaki incelikten yapılmış rahm-ü şefkattir.

Aşk, başkalarının varlığında sonsuzluğa yemin olan merhametle eriyiştir, tapınılan varlığa nefsinı kurban eden ruhun

merhamet zerreleri halinde O'nun varlığına karışmasıdır. Merhamet, ruhun bütününü kendini Allah eserine feda ederek Allahı kazandırıcı hareketidir. Âşık, merhametin sonsuz denizinde yıkanma zevkine ulaşmıştır. Aşkın istediği, merhamet hareketinin bizde şuurun da üstüne yükselmesi, varlıkta kessilmeyen teneffüs gibi, sonsuz manzara gibi bir hal almasıdır. Âşık, merhametin sürekli okşayışı ile âlemdeki âlem dışı varlıklarla koklaşır, aşkı olmayan iskeletlerin görmedkilerini görür, arzın kaşuğunda Allahtan sesler duyar.

İhtiras ise hiç doymayan merhametin bir tek harekete bağlanmasıdır. Fâni iktidari, «Rabbini ismini oku!» der gibi zorlayan bizdeki ilâhî elçidir.

Bir kelime ile, onun kendinde çok kere saklanan özü ele alınınca, insan bütün merhamettir. Merhametin olmadığı yerde insan yoktur.

YERYÜZÜ günahkârların vatanıdır. Günahsız olanlar, dünyaya hiç geimeyenlerdir. Rabbin huzuruna aslında günahsızlıkla değil, günahlarımızdan temizlene temizlene gidiyoruz. Fazilet, dünyaya günahsız gelip, buradan günahsız gitmek değil, günahlarından temizlenmesini bilmektir. Ebediliği fetheden kahramanlar, günahlardan temizlenmenin en ulvî, en muhteşem vasıtalarını kullananlardır; günahdan sevâba, şerlerden hayra kahraman bir atlayışla geçebilen cesur ruhlardır.

Günah nedir? Kimi güneşe tapmamıza günah diyor, kimi secdeye kapanmamaya günah diyor. Kiminde günah düşman kanı dökmek, kiminde ise hayvan etini yemektir. Kimi kurban boğazlamamaya günah der; kimi bir karıncayı incitmede günah bulur. Kiminde kibir günahdır; kiminde kibrin heykeli bir varlığa tapmamak günah olur.

Bunların aslı nedir? Bütün bu tezatlı inanışların içyüzü aranırsa tezattan kurtulmak kabil olacaktır. Zira bütün bu günah unsurları hep birer yoldur, vasıta, usüldür. Günahın kendisi ise bunların ötesinde, gayesinde pusu kurmuş beklemektedir. O nedir, o asıl günah?

Asıl günah, bütün bu kötü vasıtaların gayesi olan günah, hayvan olan bir ten kafesinden fırlayıp insanlığa doğru hamleler yapan varlığımızın insanlıktan hayvanlığa dönmek isteyişidir. Dünya hayatı bir yolculuktur. İnsan ruh sahibi oluşu ile, hayvan olan bedeninin üstünde hâkimiyet kurmuştur ve bedeninin ihtiraslarına hükmetmektedir. Ruhun da bir gayesi var: O,

Allaha doğru yolculuktur. Ruhdan Allaha götüren yolculuk, ruhun zaferlerle dolu yürüyüşüdür, onun ebediyet ülkesinde fetihleridir. Bu yolculukta her ric'at, her geriye dönüş, hattâ bazan yerinde uzun bir duraklayış da günahdır. Günah böylece ruhdan bedene, maddeye doğru bizi çeviren hareketin vasfıdır. Daima ileri gidiş, kendinde bir insan taşıyan ruhun tabii hareketi, geriye dönüşse onun günah işleyişidir. Madde olan ve maddenin ihtiraslarına sahip bulunan bedenden ruha ve onun eliyle Allaha doğru gidiş fazilettir, hayırdır. Ebediliğe ulaştırıcıdır. Bu yolculukta bedene sığınmak iştiakiyle gerileyiş, Allah'dan kaçma, ruhunu terketme ve bedenine teslim olma günahdır, şerdir, ebedi hayatı kaybetmektir. Bu hareketin geniş bir tekniği vardır ve ondan günahın pek çok şekilleri doğmaktadır. Kendi ruh kuvvetine inanmamak günah olduğu gibi, başkasının ruh hamlesini kırıcı hareketler de günahdır. Allaha götürücü yolculukta gayeyi karartan ve bu yolda yürüyenlerin yolunu şaşırtan hareket günah olduğu gibi, kendi ruh kuvvetimizi felce uğratan imansızlık da günahdır. Evet ye'is günahdır, ümid ibadettir. Daima ileri götüren yolları tanımak ve tanıtmak en büyük sevap sayılır, bu sebepten ilim ibadetlerin başında bulunur.

İnsan, sonsuzluk yolunun yolcusudur, Allahı ancak o bulacaktır. Onun bu yürüyüşünü engellemekten daha büyük günah olur mu? Başkalarının ruh kuvvetini, ümit ve imânını felce uğratan, hattâ zedeleyen bütün hareketlerimiz günahdır. İnsanı tahkir günah, günahı teşhir ise sade bir günah işlemekten daha günahdır.

Sarhoş veya sefih insan günah işliyor, çünkü kendi ruhunun hamlesini durduruyor. Ancak onun bu günahı, günahların affedilmez, temizlenmez olanı değildir. Ondan daha ağır günah, Hak yolunda yürüyenlerin yürüyüşünü engelleyen hareketlerdir; onları bu yolculukta hareketsiz, dermansız bırakan, ruhlarına çevrilmiş suikastlerdir. Ruha bir sille olan hakaret, onu arkadan vurmak demek olan dedikodu, Hakkın yolunu şaşırtacak

olan yalan ve fitne, ruhları zehirleyen haset ve onu büsbütün felce uğraticı olan günahı teşhir, Allah yolcularını hep bir mabede doldurup yakmak mânasına gelen zulüm, büyük günahlardır. Bu hücumlara uğrayan insanın ümitleri, imanı ve bütün ruh kuvvetleri yıkılmıştır. Hakkı götürecektakı yoktur. Bunların hepsi de insana zulüm teşkil eden günahlardır.

Bütün günahların içersinde hele bir tanesi var ki, o hiç affedilmez, silinmez, temizlenmez, ortadan kalkmaz. Zira o, insan olan varlığı, Allah yolcusu olan ruhun varlığını ortadan kaldırır. Bizi her günaha vasıta olacak bir şer âleti haline koyar. İnsanda insanlığı telef ettirir. Günahlarımızın pek çoğu, belki de hepsi ondan doğmaktadır. Bu günah, kendisine nüfuz ettiği, tahakküm ettiği, idare ettiği insanı gerçek varlığından ayırır. Zekâ ile birleşir: Gururdan saltanatlar kurar. Hislerle anlaşır: Hasetten ve hiyleden kılıçlar kuşanır. İradeye bağlanır: İmanı boğar. Tahakküm ettiği varlığı etle tenin eşğine kadar götürüp bırakır da kurtardığına inandırır: İnsanı insanlığı içinde helâk eder.

Bu günah, bu hiç affı olmayan ve insanlık içinde bulaşıcı bir hastalık halinde dolaşan bu ifrit günah ne cinayettir ne de şehvet. Bu günah, bu tedavisi kabil olmayan ruh âfeti, en büyük düşmanımız o: nefesine karşı samimiyetsizlik.

Bizzat kendi kendisiyle karşılaşamayan ruh, ruh âfetlerinin en feci'ine uğratılmıştır. Samimiyetsiz insan, samimi olmadığını bilseydi, belki kurtulurdu. Fakat o kendi içinden şaşırtılmıştır: Muzafferdir, varlıklıdır, kuvvetlidir, akıllıdır. O neden korksun! Zira en büyük ve asıl düşmanı kendi varlığında, kendi nefsinde pusu kuran yabancı varlıktır. İşte bu meş'um yabancı, onun muvaffakiyetidir, kuvvetidir, aklıdır; akıl sandığı gafletidir. Lâkin sonunda anlayacak. Bir büyük sadme onu sarsarak varlığında kıyamet koparır da muvaffakiyet, kuvvet, akıl denen o yabancılar tahtından devrilirlerse o zaman anlar belki. Bu günahın sahipleri ekseriya mağrur başlardır. Kimi adam taşlar, şeytan taşıyorum diye. Kimi ülkeler yıkar, fetihler yaptım diye.

Kimi Őeytana tapar, ibadet oldu diye. Fâtipleri, âbitleri ve daha nice hayat kahramanlarını telef eden işte odur, o samimiyetsizlik. Ona, o menhus ruh felcine âlim de uğrar, zâhit de uğrar. Kuvvetli de zayıf da o çukura yuvarlanır ve hepsi orada kendini kaybeder. İnsanlar hep bu bataklıkta birbirlerini kaybederler. İnsanın helâk olduğu gaza işte odur. Bütün günahlar affedilse de o affedilmez.

AFFEDİLİŞ

TOPRAK nankörlüğü affetmiyor; tekrar tekrar vermek için kendine tohumu bağışlayan şükranı bekliyor. Sema gafleti affetmiyor; yeryüzüne rahmet indirmek için güneşten şefkat bekliyor.. Affetmek ve edilmek, insan içindir. Ancak affın bir hovarda bahşışı olduğunu sanmak hatadır. Affetmek, akıllraın üstünde sultan olan kalbin hareketi olduğu gibi affedilmek de insanın bizzat kendi kalbinde inkılâp yapmasıyle kendisine sunulan zafer hediyesidir. Şüphe yok ki affın fermanın hazırlayan kalbdır. Hesapça akıl onu anlamasa da kalb kendi kahramanına affı bağışlıyor. Affeden insan da affedilen gibi kalbini yükseltmiş, «insan kalbi böyle olur» dedirtecek olgunluğa ulaştırmış olmalıdır.

Affin asıl sahibi Allahtır. İnsan da Allah sevgisiyle affediyor ve ancak Allah sevgisine sahip olanlar affetmesini biliyorlar. İntikam duygusu af ile asla bağdaşamıyor. Allahsız insan affedemiyor. Varlık hakkında duyulan sonsuz sevgi, durmadan yeryüzünde af taşımaktadır. Aşk ile beslenen, zekâ ve hesap mahsulü olmayan af, fenalıkları himaye edici af değildir; o, günahları temizleyicidir. Lâkin kimler bu affa lâyıktır? Hangi günahlar af ile temizlenir de dünyamız kinlerin cehenneminden kurtulur ve muhabbetlerin cenneti haline getirilir?

Nefsine karşı samimiyetsizliğin affı olmadığını biliyoruz. İşlendikten sonra nefsinin huzurunda samimî lisanla hesap veren ve yaptığıının ıstırabını çekmekten usanmayan günahkârlar affedilir. Kendini günahsız bilen zâhitler değil, günahlarının

affi için, damarlarındaki kan misâli gözlerinden gönüllerine durmadan yaş akıtan âşıklar affedilir. Bir günahkârın günahlarını liste halinde yazıp eline veriyorlar, «Oku bunu!» diyorlar. O kadar ağlıyor ki göz yaşlarıyla buğulanan manzarası günah yazısını göstermiyor. Gözyaşları günâhlarını yıkayıp affettiriyor. Çok tesbih çekenlerden ziyade, ümitsizlikle yıpranan yetimin yüzünü ümid ile güldürenler affedilecek. Bedende suç işleyenler affedilse de ruhlara ümitsizlik, ye'is ve korku dolduranlar affedilmeyecek. Sarhoş, affını arayan kalbe sahip olunca Levh-ı Mahfuzda onu hazır bulacak. Lâkin fitne ile riyânın sahipleri affolunmayacak. Şeytan taşıyanlardan ziyade bedbahtları sevindirenler affa uğrayacaklar. İnsanoğluna acı çektirenler, insan ruhunu takdis edenler affolunmayacaklar. Rabbinin affına uğramak için insanlar elinde işkence edilenler ne bahtiyardır! Bir hatâyı, çektiği bin mihnetle sildirenler, Allahın yeryüzünde affederek huzuruna tertemiz çıkaracağı kullardır. Gönlündeki bir yarayı bir ömür süren gözyaşlarıyla yıkayıp temizleyen kahramanlar, affın cennetinde en yükseklere tırmanmaktan başka dileği olmayan âşık gönüllerdir. Affını kolaylıkla kazanmak isteyen ona ulaşamaz. En ufak günâhın affı için feda edilecek bütün bir ömrün huzuru çok görülmemelidir. Affı biz istediğimiz zaman o, dünyadan ve ömürlerden daha pahalıya alınır. Onu Rabbimiz bağışladığı ânda bir hulusa bin günah bağışlıyor, bir aşka bin cennet sunuyor. Bazen bir günâhın affı için bin niyâz lâzım geliyor; bazan da bir niyâz bin günahı temizliyor.

Mü'minin yüzünde, bakışlarında bile affeden rahmetle affını isteyen alçalış birleşmiş görünüyor. Ezân seslerini gönülle dinleyiniz: âleme aff-ı rahmet serpiyorlar. Mü'minin huzurunda temâşa ettiğimiz manzara, yine rahmetle affın aşk ile çerçeveselenmiş ufuklarıdır.

Affediliş, ona lâayık olan kalbin en asil kurtarıcısıdır. O, affeden kalbi de aynı hareketle kurtarır. İnsanın tabiatına ve kalbinin isteklerine bakılınca, «Allah bizi günâh işlemek için

yarattı» demektense, «Allah bizi affedilmek için yarattı» demek ilâhi niyyet ve iradeyi daha doğru anlatmak olacaktır.

Kur'ân, affın en büyük kitabıdır. Yeryüzü, her tarafına affın ekildiği bahçe ise, insan kalbi ona affın iksirini serpen ilâhi emanettir. Günahlarımızdan affedilerek insanlaşıyoruz, ölümle ebedî affın sırrına ereceğiz. Varlığın sonsuz zevkini tatmak isteyenler, gönül bahçesinin güllerinden af kokuları çıkaranlardır. Affetmeyen varlık, kendinde helâk oluyor. Affetmek iradesini elde edemeyen mefluç ruh, ruhları kurtaramıyor. Gerçek zafer, gerçek saadet, sana zulmedenleri, seni affetmeyenleri bile affedebilmekdir.

BENLİK

«Bir ben vardır bende benden içerü.»

Yunus EMRE

SIRTIMIZDA sanki ağır bir yükü dünyaya getiriyoruz. Sanki adımlarımızı köstekleyen bir zincir var. Yolumuzun üstünde birbiri ardı sıra sıralanan hedeflere doğru içimizden itilirken belirsiz şüphelerimiz, korkularımız da var. İşte bu sırtımızdaki yük, ayaklarımızdaki zincir, bu şüphelerle korkular, bizi dünyada karşılayan yaşamak korkusudur. Bütün bu engellere rağmen bunların hepsine göğüs geren «var olmak iradesi» hayata söz veriyor. Bütün tehlikeleri göze alarak «ben varım» diyor. Benliğin âleme kendini bu ihbarı bir ihtar gibidir. Bunda «işte ben geliyorum, sen benim istediğim gibi olacaksın» diyen bir şiddet gizlidir. İnsan, var olmak iradesini henüz hayatî hücrenin içinde yaşarken elde etmiştir. Benlik, kendi kendisini idrak ettiği anda bu idraki sade kendini bilmekten ibaret değildir. Onda hem bilmek hem de istediği gibi olabilmek kudreti vardır. Yani hem kendini bilir, hem de kendinin hür olduğunu bilir. Ancak bu hürriyet, var olmak iradesinin şuur halinde gözükmesidir. İşte bu var olmak iradesidir ki zaruri olarak içersine atıldığı bir dünyada çeşit çeşit engelleri yenerek ilerler ve varlıkları kendine mal etmek ister. Yani o, her adımında daha fazla var olmak ister. Benliğimiz büyür, sessiz bir ırmakken bir çağlayan, bir şelâle, coşkun

bir nehir olur. Önce sadece var olmak isterken, sonunda her şeye sahip olmak ister.

Bizde ilk olan bu hayatî benlik, kendini başka benliklere karşı koyar, yaşamak için başkasını yaşatmamak hırsındadır. Sade eşyayı ve varlıkları değil, hattâ kâinatı kendi benliğine katmak ister ve bu, kendisi için derece derece zaruret haline gelir. İnsanın içinde doymaz bir canavar peyda olur. Bu canavar, zekâyı peşine takınca zaptolunmaz bir kuvvettir. Harp eder, teknik yaratır, serveti biriktirir, fetihler yapar, insanları esir eder.

Benliğin en büyük zafer alâmeti ve bayrağı gururdur. İnsan gururu, sade büyük ve beyinsiz saadet sahiplerinde bulunan bir nesne değildir. Hepimizde bulunan, mesleğimizde, aile hayatımızda, otoritemizde, bilgimizde ve dehamızda bile dalgalanan, bu kubbenin altında tüten, neşeli tebessümlere kadar sinmiş bulunan zehirli bir iksirdir. O, var olmak iradesinin çocuğudur. İnsan onunla mes'ut yaşar ve onunla zehirlenir. Gençlik gururludur; benliği geçiş ümidi ufuklarına yayıldığı için. Kavi olan, hâkim olan gururludur; benlikleri çiğnemeye muktedir bir benliğin sahibi olduğu için. En büyük mağrurlar, hükümdarlar, hâkimler, zalimler ve fahişeler değil midir? Bunların hepsinde benlik, başka benlikleri imha kudretini kendinde bulduğu için kendine inanıyor ve var olmak iradesi sonunda başkalarını imha kuvveti oluyor. Böylelikle insan acaip bir durumu seçmiş bulunuyor: O yaşamak için var olmak iradesini kullandı, var olunca da başkalarının varlığına musallat oluyor. Başka bir deyişle: Hakkımızdı, varlığı istedik, varlığı elde edince başka varlıkları yok etmek istiyoruz. İkisinden birini fedaya imkân yok. Ne yapacağız? Şüphe yok ki insanın saadet sandığı sarhoşluğu benliğindeki azametten taşıdığı gibi, mezara kadar kendisiyle beraber götürdüğü betbahtlığı da bu benlik yüzündendir. Her hâdisede varlıkla yokluk arasındaki mesafenin hiçliği, bize sefaletimizin ihtarı oluyor. İnsan sefaletiyle çarpışacak yerde sefaletini yalnızca alarak onu terennüm et-

mesini bilmelidir. Böylelikle elde edilen sabır, en güzel ve kurtarıcı san'attır. Kuvvet olan, şiddet olan, kin ve hiyle olan, desise ve riya olan gururun hayranlığıyla mest olan insan, sefaletinin son basamağındadır. Artık ona saadet yoktur.

Düşmanlık, iki canavar benliğin çarpışmasıdır. Cinsî iştihaya bağlı kıskançlık, yine benliğin canavarlaşmasıdır. Servet hırsı da esasında aynı cinstendir. Muvaffakiyet, müsabaka, harp, hep saadet ümidini kaybeden benliklerin canavarlaşıp şahlanmasıdır.

İnsan olan benlik sayesinde, yani şuur ve hürriyetimizin birlikte çalışmalarile bir büyük kapının ta eşiğine ulaşıyoruz. Bu kapıyı açabilen orada bir başka benlik buluyor. Sonsuzluktan bize sunulan bu ilâhi emanet sayesinde azaptan kurtulmak, murada ermek, varlığı sevmek kabil oluyor. Sonu olan varlıkların âleminde sonsuzluğun muradına erdiren bu ilâhi emanet elde edildikten sonra insanın san'atı, eski hayatı benliğini teşkil eden hırsların, tahakküm zevklerinin, heveslerin ve iştihaların birer birer terki oluyor. Var olmak iradesiyle uzanarak kucakladığı âlemin varlıklarını terk eden insanın bu san'atı, zamanla kendinde tabîî hal oluyor. Bu olgunluk halinde kıskançlıkları ve hevesleri, tahakkümleri ve hasetleri terk ediyoruz. Lüksten ve iştihalardan uzaklaşıyoruz. Neşeyi ve kederi unutuyoruz. Yalnız ilâhî neşeden haz duyuyoruz. Bize ben dedirten ne varsa, şehvet, servet, şöhrat diye ne varsa hepsini terk ediyoruz. Sade göğsümüzdeki kalbin çarpıntısına minnetle ve varlık karşısında duyduğumuz hayretle baş başa kalıyoruz. Benlikden kurtulup bütün varlıklara hizmetkâr olarak yaşamak, bizde şevk oluyor. Kalbimize sık sık soruyoruz: Daha bende ne varsa söyle, yor. Kalbimize sık sık soruyoruz: Daha bende ne varsa söyle, terkedeyim?

Varlık canavar benlikten tamamen boşalınca her şeyi sevebiliyor. Kendinin olmayan bir şeyi kullanır gibi varlığa minnettar oluyor. Kendine bir fenalık yapmanı affetmek, ona doyul-

maz bir sevdanın tadını getiriyor. Bir musibete uğratılışır onda hayati dalganın akışı kadar tabii oluyor.

Gerçek saadet yolundaki insanın her adımı, yeni bir ülke kazanma hareketi değildir, belki kendi ülkelerinden bir kısmını daha terkedip çekilme hareketidir. Bunda zafer, elinde kendinin olan ne varsa hepsini terkedebilmektedir. Bir makaradan çekilen iplik gibi bütün dünya emellerini, âleme ait bütün istekleri kendinden ayırıp kopararak terkedebilen insan mesuttur. Varlığının son huzmesi olan hayatı bile sırası geldiği anda «al emanetini!» diyerek sahibine neşve içinde teslim etmesini bilen, ancak yaşamaya değer bir hayatın sahibi sayılır. «Emelsiz insan zayıftır» diyeceksiniz, asla! Bedbaht mıdır, dersiniz? Hayır. Asıl o gönlünü ve bütün varlığını sonsuzluğa bağladığı, ilâhi vadin sonsuzluğunda mest yaşadığı için hepimizden ziyade mes'uttur ve sonu olan mahdud âlemin kuvvetlerini bırakarak sonsuzluğun kuvvetine bağlandığı için hepimizden daha kuvvetlidir.

Bizden bir şey istemediği için kini ile hasedi yoktur. Bizim hırslarımızla iştihalarımızın bağlandığı fâni ve sefil unsurlara, bizdeki aczin ifadesi olan huzur ile istirahat bile ihtiyacı olmadığından bizimle paylaşacak, onu bize rakip yapacak ortada hiç bir şey yoktur. Onun varlığı en büyük kuvvet, duası mutlak hürriyet, hareketi ise sonsuzluğa denk manevî bir tahakküm oluyor. Filozof Bergson, bu kuvvetin sahibi olan Velilerden bahsederken şöyle söylüyor: «Onlar, arkalarından gitmek için bizi zorlamıyorlar. Bizden bir şey istemiyorlar. Öyle iken halk onları takip ediyor. Zira onların bizzat varlığı bir çağırıştır.»

İptidaî insanlık beden sporlarile gençliğini yetiştiriyordu. Daha sonra sirklerle, arenaların vahşi kahkahaları arasında gladyatörler ve vahşi kaplanlar alkışlandı. Hristiyan ve İslâm terbiyesi genç nesilleri, iptidaî benlikten kurtarıp ilâhi benliğe kavuşturduktan sonra yine korkunç bir irtica, insanlığı iptidaî benliğine irca etti. Tribünlerde kol ve bacak maharetleri alkış-

lamaktan kollar kopuyor. Her yerde benliklerden taşan naralar beyinleri ürpertiyor. Beden sporlariyle beden zevkleri, ruh sporlariyle ruhun zaferlerine sanki son vermek istiyor. İnsanlık sarhoştur, kolay kolay kendine gelemeyecek kadar sarhoş. Onu kendine getirecek hareket, temenni edelim ki insanlığın tarihinde daima görüldüğü gibi, bir büyük belâ, büyük bir musibet olmasın.

,

DAMARLARDA dolaşan kanda kuvvetinin kaynağını arayan insan, kemirilen otlarla parçalanmış etlerin lütfuna uğramış bir iskeletten başka bir şey midir? Bir pehlivan iri bir gövdeyi yerlere yuvarlıyor, Neron'un emir kulları arenadaki vahşi hayvanların pençesine bedenler fırlatıyor. Napolyon, filozof Volney'i tokatlıyor. Kudret sahibi bir insanoğlu bir emri ile başlar düşürüyor. Servetin sahipleri ise kapılarından dilencileri kovuyorlar. Yeryüzünün herhangi bir kuvvetine dayanan kişi, bunu yapamayan zayıfları sürüm sürüm mezara kadar süründürmesini biliyor. Buna kuvvet mi diyorsunuz? Kuvvetse bu neden hep kaplanlarla yılanlar yaşattığı için dünyamızın yüzü gülmüyor? Neden bunlar huzursuz bir saldırı halinde ömürlerini geçiriyorlar? korktuklarından şüphesiz. Şüphesiz ki vahşi hayvanlar korktukları için saldırırlar. Fakat başka türlü davranışa kabiliyetleri ve kudretleri yoktur. Evet onlar âcizdirler. Bir yılanın veya kaplanın saldırışındaki musibet, bir kayanın üstümüze yıkılmasından farklı mıdır? Öyle iken kaya kuvvetlidir denilmez. O halde kuvvetli kime denir?

Kuvvetli diye hür olana, önce nefesine karşı bağımsız olana, sonra da herkese ve bütün dünyaya karşı bağımsız olarak davranabilen insana denmelidir. Nefsinin azâbına, hıncına ve hırsına mağrûp olan, hırslarıyla ve hınçlarıyla hareket eden insan, başkalarına esir olan kişiden farklı durumda mıdır? Sezarın karşısında zincirlere bağlı dururken dişlerini gıcırdatan Versengetori hakikaten esirdi. Ama İngiliz hâkimlerinin karşısın-

da cesaret ve samimiyetle, kendisine kanunun en ağır cezasının verilmesini isteyen Gandhi hür insandı. Sivas muhafızlarını diri diri toprağa gömdüren Timur, tarihin kaydettiği en bedbaht esirlerdendi. Buna karşılık Bağdatta asıldığı darağacında burunu ve kulakları delinmişken kendini taşıyan gafil halk için Allahına şu sözlerle yalvaran Hallaç hür ve kuvvetli insandı: «onları affet ve beni affetme. Madem ki benim insanlığımı, uluhiyetinde telef oluyorsun; öyle ise benim insanlığımın senin uluhiyetinin üzerinde sahip olduğu hakla, beni sana kavuşturmak için çalışan bu insanları mutlaka affetmeni istiyorum.»

Hıristiyanlığın Romada yayıcısı olan Havari Sen Piyer vahşi Romalıların boğazladığı ilk hıristiyanları bırakıp da kaçarken zayıftı ve esirdi. Lâkin yolunun üstüne çıkarak «nereye gidiyorsun efendi» diye kendisini şiddetle karşılayan Mesih'in hayali önünde yerlere kapanıp ağladıktan sonra ayağa kalkarak en büyük zevk ve hürriyetle, sanki ilâhi hürriyetle Roma'ya koşa koşa gelip de o imparatorun askerlerine teslim olduğu zaman dünyalar kadar kuvvetliydi. Onun tilmizleriyle birlikte çarmıha gerildiği bu kapıda sonra asırlarca insanlar ruhları için kuvvet ve hürriyet yemişlerini topladılar.

Hür ve kuvvetli olan insan yırtıcı olan değil, yaratıcı olan insandır. O, âleme aydınlık olan güneş misâli bir varlıktır. Kin, zaafın ve esaretin mahsulüdür. Muhabbet, bolluk ve rahmet dağarcığıdır. Zayıf beddua eder, kavi duanın sevgilisidir. Yeryüzünde rahmüshefkate, muhabbetle fetholunmayacak belde yoktur. Şiddet kendini yıpratır, kin kendi kendini yener. Aşkın, dünyamızı daha ilk yaratılışta fethettiğini bilmeyenler, bedbaht ve zayıf ruhlardır. Zâlimlere acıyınız, kindarlara acıyınız, acıma bilmeyenlere acıyınız, ta ki yeryüzünde Mesih'in diktiği merhamet ağacı dallarını semalara uzatsın ve kendi yok etmek istediği ruhlara acımayan korkak gönüllere acısın.

Günün korkak gecelere, hür ve serâzat kalbin zâlim bedenlere acıdığını görmüyor musun? Yerin, kendi üstünde binbir sefaletle sürünenlere acıyarak sonunda bağrına bastığını, ümi-

din varlığımızı her an kovalayan ölümün üstüne gerilmiş bir örtü olduğunu bilmiyor musun? Acımayan gâfildir, korkaktır ve bedbahttır. Evet o kendi varlığından habersiz yaşıyor ve kendi kendine yaklaşımdan korkuyor. O hiç bir zaman kendine sunulan emanetin sahibi olamayacaktır. Güneş için ısıtmamak nasıl imkânsızsa, kuvvetli ruhlar için de insanlara acı-mamak öylece imkânsızdır. Merhamet, bütün âleme yaygın ilahî bir cevherdir. O sevginin kaynağıdır.. Sevgi ise kuvvetin, insanı gerçekten yaşatan bütün kuvvetlerin kaynağı olmuştur. Şahsiyetimizin damgasını taşıyan bütün hareketlerimiz gibi bütün düşüncelerimiz, âlemşümül ve sonsuz merhamet denizinden çıkıp bir kuvvet haline geçmek isteyen irâdenin hareketleridir. İlâhî merhametin gerçekleşmesi için yeryüzüne bizimle inen büyük iradenin ancak emanetçisi olan varlığımız en kudretli fetihlerini bu iradenin elile yaptı. Toprağına merhamet tohumu serpilmeyen ülkeler, nice fatihlere matem ülkesi oldu. Gönüllerin arasında karanlık uçurumlar açan anlayışsızlık, sevgisizlik ve bunların doğurduğu felâketler merhamet cevherinden mahrum oluşun eseridir. Kudretin yoksa, acıyamazsın, zira o en büyük kudrettir. Acımayan bilmez ki en büyük hazineyi, saadetlerin hepsinin kapısını açan anahtarı yitirmiştir. Aslı bir olan kainat eserini durmadan tekmeleyen kuvvet! sen kuvvetsizliğin, sen aczin timsalisin. Bu yolda gidişle her zerreye acıyan Yunusun aşkındaki kuvvete ulaşmak kabil mi? Yunus nasıl insandı acaba? Asıl yapısıyla insan olarak bizim gibi bir insandı şüphesiz. Lâkin insan fânî bir heykeldir, veya bir semboldür. Asıl varlığın sembolü gerçekten var olan kuvvettir. İnsan asıl bu kuvvetin muvakkat karargâhıdır. Kuvvetse eserde görülüyor. Beethovenin senfonisinde kuvvet haykırıyor, Zola'nın göz yaşları arasında yaşattığı dünyası, kuvvet taşıyor. Mevlâna dünyamızın üstünde bir kuvvettir. Yunus bütün gönüllerin fâtihî olan semavî kuvvettir. Ve hepsinde Beethoven de, Zola da, Mevlâna da, Yunusda barınan kuvvetlerin hepsi aynı kaynaktan, merhametin dünyalar ve ruhlar yaratıcı olan kaynağından fışkırmış insanüstü kuvvetlerdir.

HÜRRİYET

GERÇEK hürriyete sahip insanoğlu'nun yanına gidiyorsunuz ve ona bir başka insanı gösteriyorsunuz. Bu ikincinin elleri, kolları bağlanmış. Hür insana diyorsunuz ki: «Bu kolları bağlı hemcinsine vur, onu döv, onu ez, ona karşı istediğin gibi davran!» Hür insan geriliyor; «Ben bunu yapamam, hürriyetim manidir, diyor, insanlığımın cevherinde birşeyler var ki dediklerinizi yapmak isterken bana karşı geliyor, ben zalim olamıyorum.» Yine hür insana bir başkasının mülkü olan toprağı gösteriyorsunuz ve «bu toprağın sahibi kuvvetsizdir, diyorsunuz, burasını sen kullan, bu mülk senin olsun.» Hür insan bu teklifi şiddetle reddediyor: «Ben bunu yapamam diyor, zira bu mülk benim değil, hürriyetim onu işgal etmeme müsaade etmiyor.» Aynı hür insana: «Sen hür değil misin? Şu fikre hakaret et. Bu mazlumu tehdit et» diyorsunuz. Onun cevabı şöyle oluyor: «İçimde bir ilâhî güç, bir ilâhî kuvvet var ki yine ilâhî cevher olan ruh meyvesine hakaretime izin vermiyor; mazlumu tehdit etmek isterken ağzımı kapatıyor.» Hür insanın şaşırtıcı hali karşısında son bir ümide bağlanan gerçek esir ona şu dilekle yaklaşıyor: «Yalan söyle bari, aldat, iftira et, izzet, nefisler çiğne, namussuzu olsun teşhir et, nasıl olsa namuslu da ona karıştırılacaktır. Şu bedbaht ömrün intikamını insanlardan böyle al!» Hür insan, bu yeryüzünde kendisini inim inim inleten esir ve zalim fiñnenin mutlaka kahretmek isteyen, insanlığı mutlaka çökertmek isteyen sesi karşısında: «Sefil, diyor, hür olmasaydım belki sana uyardım. Tavsiye ettiğın zilletler:

ne seni, ne de insanlığı kurtaracak. Sen kendinle beraber herşeyi batırmak istiyorsun. Ben kendimle beraber herkesi kurtarmak istiyorum. Zira hürüm. Hürriyetim bana bunu emrediyor. Her türlü hesaplar, kurnazlıklar bu emrin karşısında âciz kalıyor. Senin yıkmak, devirmek istediğini ben kurtarmak isterken bu halime sen acz diyeceksin. Evet, hür olduğum için senin istediklerini yapmaktan âcizim, yıkamam, iftira edemem, yalan söyleyemem, zulmedemem. İşte bendeki bu muhteşem aczin ilâhî adı hürriyettir.»

Gerçek hürriyete sahip insan, görülüyor ki, birçok hareketleri yapma iktidarından sıyrılmış, kendini kurtarabilmiş insandır. Herşeyi yapabilen bir şakî, her türlü suçu işlemeye kabiliyetli bir psikopat hür değildir. Bilâkis pek çok hareketleri yapmak kudretsizliğine irade ile sahip olan kimse hür olabilir. Zira hür olan irade, yalnız harekete sürükleyici kuvvetin harekete geçmesinden ibaret değildir. Onda iki kuvvet hâkimdir: Biri harekete geçme kuvveti, yani itici kuvvet. Öbürü yasak edici kuvvet, yani frenleme kuvveti. Bu iki kuvvetin tam ve mükemmel bir âhenk halinde işleyişi ancak insanı hür yapıyor. Harekete geçirici kuvvet her sahadan gelebilir. Hayatî hazlardan, iştahalardan, menfaat endişesinden, sempatiden ve alışkanlıktan, aşktan ve şöhretten, ilim ve san'at ideallerinden, hasta bir şuurun iptilâlarından, cemiyetten, tahrikten, zafer sevgisinden, nihayet hayatî otomatizmin ne şekilde olursa olsun hareket etme ihtiyacından. İnsan bu itici kuvvetlerden herhangi birisiyle harekete sürüklenebilir. Eğer itici kuvvet ulvî bir ideal, bir insanî dâva ise, hareket iyi meyve verebilir. Kötü ise ondan bir felâket veya sefâlet doğacaktır. Lâkin her iki halde de insan hür sayılmaz. Zira yalnız itici kuvvet, insanın iradesini temsil edemez. Onun karşısında bir de yasak edici kuvvet vardır ki, itici kuvvet harekete geçer geçmez, onu her adımda kontrol eder, yanılma anında frenler, doğru yolda freni gevşetir. Bir engel atlanacağı yerde durur, hesaplarını yapar, sonra kararını verir ve her adımda kararlarına kendi şahsiyeti-

nin markasını vurur. İtici kuvvetin hareketi gibi mukavelesiz, kontrolsuz, yani şuursuz, kör bir yürüyüş değildir. Kalabalığı bağırtırken veya bir masumu linç ettirirken, hayatın kör ve şuursuz akışından istifade edenler, hürriyetin asıl düşmanlarıdır. Onlar insanın kendi kendisiyle başbaşa kalmasından korkarlar. İnsanın kendi ruhuna sığınmasına fırsat vermeden şaşırttıkları ruhun derinlerinde gözleri kör edici bir dumanlı yangın çıkartırlar. Kendi evimizi bize yaktırırlar. Hürriyetimizi gafletimize kurban ettirirler.

İktisadî, ahlâkî, ilmî ve siyasî, çeşitli olaylar arasında yaşayan ferd, bütün bunlardan kendi hissine ve menfaatlerine uygun olanları benimsiyor. Telkinlerle menfaatlerin, içtimâî şartların kendi his âleminde bir örgüsünü yapıyor. Hükümlerini önce bir hisle veriyor. Hükmü verdikten sonra hükmüne deliller araştırıyor. Sebebler, bahaneler mahşeri olan dünyamızda kendi hükmüne uygun gelen destekler buluyor. Şu veya bu kanaatin mensubu oluyor, şu veya bu zümreye bağlanıyor, şu veya bu hareketlerin gûya hür tercihçisi kesiliyor. Hakikatte o, telkinlerle menfaatlerin, içtimâî şartların ve bütün bunların bir örgüsünden başka bir şey olmayan hislerinin esiridir. Onun hür sandığı kendi hareketlerinin hepsi de esaret eseridir. Nefsinin, arzın, cemiyetin, herkesin ve herşeyin esiri olan insan, bütün bu şeylerin üstünde duran esaretinin esiridir. Zira üstelik onu takdis eder: Gururu ile nefsine itimadı bunun delilidir. Şu halde insan daima esir olabiliyor ve herşeyin esiri oluyor. Bu esaretlerden onu nasıl kurtarmalı?

İyi veya kötü, itici, harekete sürükleyici kuvvetlerin ferdi harekete geçirmesi ânından başlayarak yasak edici, frenleyici kuvveti de harekete geçirmesini bilen insan, hürriyetin sırrını yakalamış demektir. Şu halde hürriyet, ferdi harekete geçirici çok ve çeşitli kuvvetlerin karşısına frenleyici kuvveti çıkarmak demektir. Bu ikinci kuvvet, harekete durdurmuyor, düzenliyor, kontrol ediyor; harekete kâh şiddet, kâh hafiflik kazandırıyor; kendi kendisini tenkid ettiriyor; kendi hüküm-

lerini kendine verdiriyor. Böylelikle hür hareketimiz, harekete sürükleyici kuvvetlerle frenleyici kuvvetlerin tam bir âhenginden ibaret oluyor.

Harekete geçirici kuvvetler çok ve çeşitlidir, dedik, frenleyici kuvvet de acaba öyle midir? Hayır! Zira o, insanın şahsiyetinden ibaret tek bir kuvvettir. Bu şahsiyetin örgüsünde ise merhamet ve adalet duyguları, şeref ve haysiyet hissi, hakikat aşkı ve insan sevgisi gibi yüksek ruhî unsurların hissesi vardır ve o, hepsinin birleşmesinden meydana gelen bir bütün kudrettir. Vicdan adını alır. İnsan olan ferdi başka fertlerden ayırt eder; insanları sürü olmaktan çıkarır. Sürü ile bağırıktan, sürü halinde saldırmaktan kurtarır.

Hür vatandaş yetiştirmek isteyen, nesilleri sürü haline getirmekten korksun. Her sürü esir sürüsüdür. Ancak fert halinde hür olabiliyoruz. Kültür ve tecrübe ile, duygu ve bilgi ile yüklü olan vicdan, filozof Kant'ın pek iyi anlattığı gibi, bir Mutlak Varlık tarafından hareket ettirildiği zaman ancak hür olabiliyor.

Hürriyetimizi yok edici düşmanlar, kinlerimiz, korkularımız, fanî hesaplarımız ve etrafımızdan gelen sinsi tesirlerdir. Hürriyetini arayan ferd, önce bütün bunlardan sıyrılabilmelidir. Her zaman kin ile korku, hakikatten uzaklaştırır. Sefaletlerimizin idraki nisbetinde hür olabiliyoruz. Nelerin esiri olduğunu bilen ferd, hangi kuvvetlerin esiri olduğunu idrak eden cemiyet, hürriyetinin eşliğinde demektir, ona çok yaklaşmıştır.

SÖZ, hayat ve hâdiselerin ifade vasıtasıdır. Öyleyken insan

niçin yalan söyler? Niçin hayat ve hâdiselere uygun olmayı uygunmuş gibi ileri sürer? Bunun cevabı «aldatmak için» den ibaret basit bir ifadedir. Ama niçin aldatıyorlar? Neden bir çok insanlar, olmayı olmuş gibi göstererek başkalarına hakikat diye sunuyorlar?

Yalanın sebepleri çoktur. Hepsi de zaaflarımızdan doğmadır. Kuvvetli adam, sağlam ruh sahibi insan yalan söylemez. Yalan söyleyen adam hastadır; sebepsiz yalan söyleyenler psikopatlardır. Onlar yalanı yalan olduğu için severler, kullanırlar ve hazırladıkları yalanın yalan olmadığına kendilerini de inandırmak isterler. Başkalarını ve kendilerini yine kendi uydurdukları yalanın doğruluğuna inandırdıkları nisbette ruhları tatmin bulur, ancak böylelikle yaşayabilirler.

Bundan başka yalan kin ile hasedin kullandığı silâhtır. Çocuk, korkusundan yalan söyler. Yaptığı yaramazlığı başka çocukların üstüne atar. Hırsız da korkusundan yalan söylemeye mecburdur. Kadın, bazan hayatta yalnız ve sahipsiz kalmaktan korktuğu için yalan söyler. Garaz ve gayzla yalan söylendiği zaman da yine korku hâkim demektir. Gayz ve garaz, muvaffakiyetin meşru ve dürüst vasıtalarla elde edilmediği yerde başvuru çaredir. İlimce ve servetçe ulaşılmaz olana, ona ulaşamayanlar ve ulaşmak imkânından mahrum olanlar kin ve garaz duyarlar. Aşkta ulaşılmaz olana bütün sefil ruhlar garazkâr olurlar. Fazilette ulaşamayanın bütün perişen vic-

danlar garazkâridir. Duygusuz, âşıkın garazkârı; dinsiz, dindarın garazcısıdır. Âşık ve dindara bunun için iftira eder, yalan söylerler. Bir toplulukta kendisine iftira olunan, vicdansızlardan ziyade vicdan sahipleridir ve cemiyetin yalanı ferdî yalandan daha müessir silâhtır; baraj ateşi halinde helâk edici bir kuvvettir. Yalanı kendine silâh yapan zümre iyi bilir ki bir defa, yüz defa, bin defa yalan söylendi mi halk ona mutlak inanacaktır. İnanmadığını zannetse bile her gün şuurların kabuğundan hissedilmeyecek kadar ince bir tabaka sıyırmak suretiyle şuurların içine nüfuz edecektir.

Azar azar, sabırla ve sistemle varlığımıza sindirilen yalan zehri bir gün bizi farkında olmadan zehirleyecek ve önceden istemediğimiz, belki tasavvur bile etmediğimiz hareketlere sürükleyecektir. Bir çocuğa: «babam sana düşman» de. İsterse o babasını çok sevsin ve bunu her gün bir defa tekrarla. Yemin et ve her defasında yeminine bir uydurma delil ekle. Bir gün o çocuğa babasını öldürtebilirsin.

D u y u ŝ l a r

BENİMLE, benim size nazaran acâib ve muammalı varlığım ile hepiniz uğraşıyorsunuz. Hepiniz beni, büyük bir eserin kahramanı, pek büyük şöhretlerin meftunu olarak tanıyor-
 55

Bu, büyük bir maharet olacaktı. Bazı baktığınız, fakat hiç bir şey anlamadığınız bedbaht yüzüm belki o zaman bir an olsun: «ben de gülmeye hak kazandım» diyebilecekti. Bana yaşamak öğretilmeliydi.

Ben kimseyi tanımıyorum; kimsenin dilinden anlamıyorum. Eskiden hatırlıyorum, ben çocukken evimize adamlar ve kadınlar gelirdi. Gelişlerinde heyecan duyar, birşey yapacaklar, sanki mukadderatıma ait birşeye karar verecekler sanırdım. Halbuki onlar sadece oturur, konuşur, yine gelişlerindeki mânasızlıkla çıkar giderlerdi. Bunlar ne boş kalblardı, ne zayıf mahlûklardı! Şimdi ben, şüphelerim ve korkularıyla kızgın ateşten bir kazığa bağlanmış, onunla birlikde dönen bir işkençe mahkûmu gibiyim. Vücudum bütün şüphe ve korku yaralarıyla kaplandı. Karanlık bir köşede gizlenip yaşamayı her zafere tercih ediyorum. Artık kalabalığın, neş'enin kanatlarında yükseldiği hava içinde herkes gibi mes'ut tebessümlerimle zehirlenmekten kendimi kurtardım. Bu havaya ben kinle, isyanla, en kuvvetli çelik zırhları kıran asabiyetle karıştım. Herkesin güldüğü yerde ıztırap çektim. Onların gülüşleri kinimi, sanki bu ıztırabı besledi. En büyük hisleri bu kinle bu ıztırabın içinde sakladım. Aşkın, ıztırabın, sefaletin olduğu gibi büyük şerefden en karartıcı zillete düşmenin tadını da aldım. Hayatı ve insanları bu alçalma içinde tanıdım. Herkes kendisine tapılmasını istiyor, zaferin heykeli olmak istiyor. Ben bu heykeli kırmak istiyorum. Tapınılmak, alkışlanmak istemiyorum. İrade-min eserini, insanların arasında görerek uzak ve gizli yerden sadece seyretmek istiyorum. İnsanlar benim ıztırabımın dar ve kudurtucu bir ihtirasdan doğduğunu sandılar. Halbuki ben hâdiselerin niçin böyle oluşuna karşı asabiyetli ıztırabı taşımıyorum. Olması lâzım gelen, bütün kâinatın ve bütün fânî varlıkların mutlak iradesinden fıskıran'ın büyük hâdiseler önünde bile bu tecelliye, bu oluşa hayran kaldım. Bu kadere tapındım ve onu sevdim. Kâinatın ve varlıkların önünde insanlara karşı gayızla ve nefretle sarsıldığım anlar oldu. Bu güzel kâi-

natı, bu hudutsuz vecd ve istiğrak hâlikını, bu ruhsuz insanlardan kıskanıyordum. Hâlik bu insanları kâinattan çıkarıp atmalıydı. Fakat onların yerine koyacak ümmetim yoktu. Bu ilâhî kini aşk ve muhabbete tebdil edecek bir vasıta da bulamadım. Yaşamak gibi ilim ve felsefe, şöhrat ve servet gibi şiir ve san'at, bunların hiçbir ihtiraslı gayzımı içimde büsbütün boğup öldüremedi. İnsanların bunca asırlık ilmi karşısında, kâinatın hikmet ve felsefesinin önünde vecd içinde durduğum bazı anlar, içimden gelen sesi hatırlıyorum: «Cânî olacağım, kat'i ve kurtarıcı hüküm!» Benliğimi nefretle ürperten saadeti, bana her temasında, üstümde iğreti bir elbise sandım. Onu, ıztırap içinde ruhunun felce uğramış sıska iskeletini göstermekten korkan saadet dilencilerine bağışladım. İztırabımı kaybetmekten korkuyorum ve saadete götüren yoldan hızla uzaklaşarak, ıztırabın cehenneminde benliğimin tahammülünü denedim. İztırablarımı ben yarattım, ben aradım. Zira insanlar kendilerince iyilikten başka birşey yapmazlar. Fakat benim aczim, benim sefaletim, mutlak varlığına mahsus olan kuvvetlerdendir ve sizin acinizle sefaletlerinizden başkadır. Fânî varlığımı gıda yaparak yarattığım eserde gördüğünüz sefalet kahramanı, ruhunun herkesden kuvvetli olduğunu sandığı halde hayatın çukurunda sürünen kahraman, işte o bendim. Kâh kendisiyle eğlenen, kâh muvaffakiyet dilenen gururlu dilenciye tanıdınız mı? O, ruh istihzasından kendine gurur hissesi çıkarmasını bilen samimi sahtekârlık benim san'atımdı. San'atım, bu Allahla rekabete yeltenen âciz inatçı ruh, bana tek bir kıymettar hediye bırakan sevgilimdir: ıztırap. Bende her hakikat dâvasının, her inatçı ve haşin burhanın, her hareket nazariyesinin gayesi gibi yaşayan ıztırap, beni bütün sevgililerden, herkesden ayırdı. Bu kıskanç sevgili, kendini gıdalandıran sevgili yüzleri de çiğneyip mahva çalışıyor. Yalnız başına bana, eserde olduğundan fazla hayatta hâkim olmak için benimle mücadele ediyor ve beni her an yeniyor. Ben ona teslim oldum, mukavemet kuvvetlerim onun elindedir. İşte eserde tanıdığınız

müşfik yüzlü sefalet, onun iradesi altında zebun yaşayan benim ruhumun çehresidir.

Beni hiç anlamadınız; hiç birinizin görmediği yerde işlediğim günahları bilmiyorsunuz, zaafılarımı tanıımıyorsunuz. Fakat duada ve namazda, Allahın huzurunda, ruhumun karşısında akan göz yaşlarımı da görmediniz. Hayır, hep size bağlanarak, sizden umarak, sizin, içinde değersiz, ihtirassız, gayesiz ve hakikatte gurursuz bir hiçlikten başka bir şey bulmadığım gururlarınıza nefsimi, hissimi feda ederek yaşamak istemiyorum. Mukadderâtım sizin mukadderâtınıza bağlanmış. Sizin ellerinizi tutmadan, size yalvarmadan, sizinle sevgi birliği yapmadan ilerleyemezmişim. İstemiyorum, artık sizin mukadderâtınıza bağlanarak, sizden halâs umarak yaşamak istemiyorum. Gidiniz insanlar, beni yalnız bırakıp gidiniz, belki bu yalnızlıkta birlikle selâmeti bulurum.

«Benim ne dostum, ne ailem, ne vatanım var!»

DOSTLARIMA

Bu müthiş kelimeyi herkes kullanıyor; herkes onun ne olduğunu biliyor sanki. Fakat bilmiyorlar; onu pek çokları halkın âhengine uyarak umumî gidişi bozmayanların cemiyet karşısında yaşattıkları miskin tevekkülde arıyorlar. Bu tevekkül ne güzel bir nizâmı yaratıyor! Şüphe yok, cemiyetin nizâmı saadetlerimizin bekkisidir. Bu nizâmı bozana karşı cemiyet aksülâmel yapar, onu cezalandırır: hukuk nazariyecileri böyle diyorlar. Yalnız hukukun cezalandırmadığı bir zümre var ki onlar kendilerinde cemiyetin namuslu damgasını taşıyorlar; bunlar cemiyetin bağışladığı imtiyazlarla yaşayan saadet avcılarıdır. Cemiyet yalnız bunlara dokunmuyor; çünkü bu namuslular, ellerinde cemiyetin bağışladığı beratı taşıyorlar, namuslarının hâmisî cemiyettir. Bunlar, hiç bir yabancı ele muhtaç olmadan kendi ruhlarını yuğuran ferdiyetleri çekemeyenler. Polisli ahlâkın hücumundan kurtulmak için gizlendiği samanlıktan İsâyı çıkaranlar, Allahın Peygamberine namussuz dediler. Atinalıların gözünde, «kanunlarınızın hakikatına inanmıyorum» dediği için Sokrat namussuzdu. Cemiyetin kalabalığı arasında ve kalabalığın kuvvetleriyle silâhlanmış olarak mukaddes olan benliklere saldırmaktan zevk alan dostlar! ne olur bir kere de cemiyetin kuvvetlerinden yardım dilenmeyerek, tufeyli acizleri ardınız sıra silâhlı hale getirmekten bir kere olsun iğrenerek, bir kere de içtimâî mantık hükümlerine boyun eğmeyerek vicdanların ta derinliğindeki, onunla ancak

ferdiyetin kahraman olduğu ruh kuvvetlerle karşılaşsak! Cemiyetin siperleri gerisinde zavallı mantıktan meydana getirdiğiniz maskeleri, zaman yüzünüzden fırlatıp atacaktır. Yeni bir maske daha yaparsınız, değil mi? Her içtimaî hale uygun maske yapıcısı olan hitabet şekillerinizden iğreniyorum. Etrafımızda her muvaffakiyet san'atkârı hitabet kullanıyor: müşterisini kandırmak isteyen satıcı hitabet kullanıyor, sevgilisini aldatmak isteyen aşk san'atkârı hitabet kullanıyor, kanaatleri arkasında zayıf iradeleri yürütmeye çabalayan hareket adamı kürsüde hitabet kullanıyor, zavallı mantıkla büyücülük hünerini kullanan muharrir hem de ekseriya hakikat adına hitabet kullanıyor, muazzam tunçtan âbideler, yüksekliklerniden çok aşağıda dolaşanlara tarih namına hitabet kullanıyorlar! Asrımızda, köhne şiirin yerini hitabet tutuyor. Cemiyetin tazyikleri altında büsbütün zayıflayan ferdî ruhların her türlü zaaflarından istifade etmesini bilen bu iğrenç belâgat karşısında tüylerinizin ürperdiği anlar olmadı mı? Ruh kuvvetlerine tapınanların gerçek namusu, hep bu belâgat usulleriyle ithâm ediliyor. Zâlim hâkimler tarafından ithâm edilerek hareketlerinin hesabını verirken «Namus! Hamiyyet!» diye bağıranlar, içtimaî mantık ve belâgatlara, vicdanlariyle ve ferdiyetlerinin hamlesiyle karşı gelenlerdir.

Bütün belâgatların gayesi birdir. Satıcının ve âşıkın belâgatiyle hatibin ve methiyeler yazan kaafiyeci şairin belâgatı hep aynı gaye uğrunda sarfedilmiş emeklerdir. Polisli ahlâk saadetle beraber yaşatılıyor, hitabete dayanan fazilet saadete kavuşturuyor; öyle ise felsefenin şu ezeli meselesi halledilmiştir: Fazilet saadetten asla ayrılmaz.

Ama ne güzel tâbiye, ama ne güzel teselli! Saadet içinde faziletli, en yüksek mevkilerde kaşraman kesilen dostlarım! Sizdeki saadetin maddede, faziletin ise ruhta barındığını hepiniz kendinize mahsus belâgatlarla ispata çalışmayın. Muvaffakiyet, ruhun hareketleri karşısında her zaman gözlerin önüne perdeler germiş, köhne bir maskedir.

«Suçları affedilmiştir; çünkü o çok sevdi.» İsâ, cemiyet içinde en büyük suçluyu affederken böyle diyordu. Çünkü kâinata karşı namus borcunu ödeyen kahramanların hepsi de çok sevdi ve çok ıztırap çektiler. Onlar bizi muvaffakiyetlere ulaştıran zekânın zaferlerini, bizde hazlar yaşatan bedeninin rahatlığıyla birlikte namus mefkûresine feda ettiler. Bu mefkûrenin hakikî mânası, ruhun kendine gelmesi, kendisiyle kalması ve kendine inanmasıdır. Hakikatte ruhu selâmete kavuşturmak için maddenin en ufak bir rolü yoktur. Beden, ruhun hapsedildiği bu kalıp, onun düşmanıdır. Ruhunu kurtarmak isteyen kahraman ona danışmaz. Zira bu iki düşman kuvveti uzlaştırmak ancak ruhun yenilmesiyle kabildir. Beden, masanın altında horlamakta iken ruh yedinci kat göklere yükseldi. Yalnız bedeninin fazileti, fazilet değildir. İradesi asla bedenine çarpışmamış olan adam, faziletin mümessili sayılmamalıdır. Yunan hikmeti, ruh ile bedeni birbirinden ayırıyordu. «Ruh kirlenmeksizin beden arzulara kendini bırakabilir» diyen hikmet, ruhla bedenin boğuşmasını inkâr ediyor. Hakikatta bizdeki mahşeri andıran bu boğuşma, ferdiyetleri yaratıyor. Ruhla beden düellosuna girişmemiş saadet adamının namus ve fazilet mefkûresinden bahseddiği bir fantazi değil midir? Etlerinin feryadını susturmak için çıplak vücudunu dikenlere atan hristiyan azizi ahlâk mefkûrecisidir. Sainte-Thérèse, senelerce bedenini zevke gıda yaptıktan sonra bir büyük ruh hamlesiyle Allaha kavuştu. Güzel bedenlerin en zehirli zevkini tadan bu azize, sonunda güzel ruhların kemâline erdi. Gandi ruhunu kuvvetlendirmek için açtığı cihatta vücuduna iradesiyle azaplar yapmaktan çekinmiyordu.

İtiyadların ahlâkı olamaz. Bizde büyük ıztırap yaratanlara minnettar kalmalıyız. Çünkü onlar bizde ruhla bedeninin mücadelesini yaratıyorlar. Bu iradeli çarpışma, ferdiyetimizi göklere çıkaran, ta Allahın yanına kadar götüren ahlâkın hareketidir. Ömürlerinde bir defa bile ruhla beden çarpışmasını yaşamayan adamlar namusdan bahsediyorlar. Doğuşlarında dün-

yada hazırlanmış buldukları ahlâk kaideleriyle yaşayan zavalılar ahlâktan bahsediyorlar. Ahlâk, ruhun kuvvet kazanmasıdır ve bu kuvvet ancak bedenle çarpışarak kazanılır. Bedenin sefaletlerini, düşüşlerini kendimize itiraf etmek, onları ruhumuzun karşısına koymak, içindeki mücadeleyi hazırlamanın şartı değil midir? Oscar Wilde: «bedenin hiç bir düşüş ve yıkılışı yoktur ki nefsi ruhanileştirmesin» diyordu. Zaaflarını bilen adam, sefaletlerini söyleyen adam, mücadele için rakibini çağıran ruhun sahibi demektir. Ruhun ilâcı olan itiraf, günahlardan nefsi temizlediği için değil, bedenın zevkleriyle ruhu çarpıştırdığı için yükselticidir, ruhu kurtarıcıdır.

Korku, ahlâkın miyârı değildir. Bedenlerin idare ettiği ve itiyadların şuurda muhafaza ettikleri nizâm âlemini bulandırmayan korku, ahlâkî değer taşıyamaz. Madde ve uzviyetlerin yaşadığı dünyadan ahlâk dünyasına geçebilmek için bizde mutlaka bir tabiat değıştirme (conversion) lâzımdır. Doğuşlarındaki ilk tabiatla ahlâk mefkûrecisi olmak istiyen ruh dünyasının cüceleri!

Burada büyük olanlar prens iken tacını çiğneyen çobanlar, yolunu şaşırdıktan sonra Allaha ulaşan âziz analardır. Ne arzın nimetlerini fakirlere dağıtan mağrur zenginler, ne de zafer kılıncı kullanmış asıl hükümdarlardır. Siz gidiniz, bedenlerin âhengi arasında en münasip bir yerde dinlenin, cemiyetin umumî âhengini bozmadan mes'ud hayata karışın ve biliniz ki beden ruhun düşmanıdır, ruhun sahipleri bedenın sükûnundan asla hoşlanmazlar. Onlar her zaman sizden uzak kalacaklardır. Onlarla anlaşmaya kalkmayın, onlara öğüt vermeyin ve biraz da namuslu olmak isterseniz onları ithâm etmeyin!

Ey cevî-i esâtîre düşen hâtıra: Nâmus!

ÇOCUKLAR

BİZ günahkârız; meyvası nur olacak ruh tarlasını harabe yaptık. Biz çocuklarımıza zulmettik; ezel bezminde yaşayan hayatın rüyasını yeryüzüne indiren yavrularımızın getirdiği ilâhi emanete değer vermedik. Onu kendi rüyasının âleminde elinden tutup adım adım yürüterek hakikatın mihrabına ulaştıracaktık. Çocuk dediğimiz melek varlıkta samimiyet, sevgi, ümit, bunların hepsi vardı. Biz onun ruhundaki bu ilâhi tohumları, Cennet kapılarını aydınlatacak olan nurları inkişaf ettirecekken, onu kendi dünyasından çekip ayırdık. Kendi zevk, menfaat, riya ve zulüm zindanımıza soktuk. Ondaki ruh cevherinin daldığı rüya içindeki Allaha götürücü olgunlaşmayı yalanladık. Yerine kaba maddenin dürtmeleriyle kımıldanan kirli iskeletin bütün isteklerini doldurduk.

Biz suçluyuz; iman aşkıyle dolup taşan mâsum kalbleri zehirledik. Aşk ihtiyacıyle yanan gönülleri kararttık. Peygamberin gösterdiği yolun remz olduğu itaatı isyana tebdil ettik. Çocuklarımızın gözlerinde parlayan teslimiyet sevgisini öldürdük; yerine hoyrat saldırışları koyduk. Bir büyük gün gelince bize mutlaka sorulacak: Gözlerinde iman, gözyaşında Allah görünen yavruya nasıl kıydık? Bizden, kalbine yapılacak kuvvet aşısı, hakikat rüyasına tutulacak ı ışık isteyen, temiz ruhundaki himaye ihtiyacıyle bize sığınan Allah kuzusunu nasıl boğazladık? Onlar bizimdir de onun için, değil mi? Acaba bizim olacaklar mı? Acaba binbir zehirle zehirlediğimiz, yalanı, fitneyi, hırsı ve kini öğrettiğimiz, elimizin ve dilimizin her kımıldanı-

Ŗiyle ruhlarına zulmü aŖıladıđımız çocuklarımız gerçekten bizim olacaklar mı? Onlar, Cennet yolunu arayan o mâsum yürüyüşleriyle dünyamızda dolaşırlarken, biz, onları arkadan vuran kahbe eller gibi takip ettikten sonra, onlar yarının imanlı ve temiz neslini meydana getirecekler midir? Mezarımızda dolaşacak ayaklar, acaba Allahın emaneti olan o melek adımlar mı olacak? Yoksa, yoksa?...

Çocuk denen ve nüsha-i kübra olan bu ilâhî cevherden binbir hayvanın hırslarıyla yüklü çehreler çıkarmak hüner mi, inkılâp mı, nedir dersiniz?

KENDİM YAPTIM

«Âlemin bana yaptığı ne kadar müthiş
olursa olsun, benim bana yaptığım daha
müthiştir!»

Oscar Wilde

Ben düştüm! Ben aldatıldım! Ben mahvoldum!.

DÜŞMÜŞ ve kurtuluş ümitlerini de kaybetmiş bir nesil böyle haykırıyor.

Feryad, sözlü ve şuurlu değil. Lâkin ondan daha trajik, daha çok mânalı; zira hayatın mahşeri andıran korkunç sahnesinden fışkırıyor. Bütün değer hükümlerini, bütün hareket kaide-lerini çiğneyip hürmet ve hayâ duygularını ezerek, iman ve ümid aydınlıklarını boğarak, ruhları önüne katıp sürükleyen ve hepsinin boğulduğu bir yokluk girdâbında çılgınlık çıkartan baş döndürücü bir kasırga etrafımızı sarmış; sanki devrilen varlıkların hepsinden aynı boğuk ses duyuluyor: ben bittim! Yıkılan hayatı hangi kuvvet kurtaracak?

Devrimiz kurtarıcılara, Havârilere muhtaçtır. Düşen düş-tüğünü, devrilen devrildiğini bilmiyor. Aydınlık görmemiş gözler güneşi ne bilsinler! Hele içgüdülerinin dilenciliğine terk edilen kimsesiz, âvâre çocuklar! Onların, içerisinde boğuldukları karanlıktan yükselen sesini duyan, asrın Mesîhi sayılacaktır.

Bizi boğan karanlığın tasvirini yapan bir büyük kurtarıcı şöyle diyordu :

«Yürekler merhametsiz, duygular süfli, emeller hâr!»

İlk mürşidimiz, ilk uyarıcımız, büyük, pek büyük bir utanç duygusu olacak. Hayâ ile hicabın getireceği, lâkin ümidler yüklü pişmanlığın kurtarıcı azabına sarılmalıyız. Pişman olmayan bedbaht, bu karanlık dehlizden hiç bir zaman çıkmayacaktır. Nasibi kurtulmuş olanlar, hiç değilse şimdi yaşadığı hüsrân hayatından pişman olabilenlerdir. Pişmanlığımız ölüm ânına kalmasın veyahut da çocuklarımız bizim şaşkınlığımıza, bizim zulmümüze, bizim içimizde yaşattığımız şu cehenneme vâris olduktan sonra bizim pişmanlığımızı yaşamasınlar. Kendimize acımasını bilmedik; onlara olsun acıyalım. Pişman olup ümidle kalkınma demek olan tövbeye sığınalım. Bilelim ki bütün yeisleri, hüsrânları eriterek yok eden bir büyük kurtarıcı vardır. Ve O bizde yaşandığı zaman ümididir, îmandır, merhamettir. Her şeyi kaybedenin yine her şeyi elde etmesi, ümidin çocuğu, îmanın meyvası, merhamet güneşinin mahsulüdür. İnsanın kendi sefaletlerinden utandığı bir büyük ân içinde kurtuluş başlıyor. Utanç halinden, kendimize çevrilen bu merhametten îman ile ümide geçebilmek için, şüphe yok ki sefaletimizi tekmelemeyen, af ve sabr ile elimizden tutup kaldıracak olan mürşidlere, uyarıcılara ve kurtarıcılara muhtacız. Neslimiz bir hidâyete ve binlerce hidâyet eline muhtaçtır. Kendini, sabrın verdiği vecd ile uçurumlarından çıkaracak kurtarıcı eller bekliyor!

CEMİYETİ YUĞURACAK RUH

CEMİYETİ yuğuracak ruh, ne bir sihirbazın ruhudur; ne de Gordiyondaki düğümün üzerine kılıcını indiren kahramanın ruhudur. O bir halâskâr'ın zafer neş'esiyle sarhoş ruhu olmadığı gibi kara kaplı, kaba cüsseli kitapların üzerine eğilen bilgiçlerin ruhu da değildir. Taklit mayası onu yuğuramayacağı gibi itham ve inkâr mayası da onu yuğuramaz. O ruh bize kaybolan benliğimizi bulduracak. Bin nedametle nihayet anladık ki dünyada belki her şeyi bulmak kolay, kendini bulmak zormuş. Kendimizi nerede bulalım? Kendi dışımızda nereye koştuksa gurbette kaldık. Kendimize nasıl koşalım? Bize bir aydınlık, bir rehber lâzım, diyorlar. Her tarafı, her zerresi rehber olan, her ciheti aydınlıkla dolu âlemde tek aydınlık, bir rehber arıyoruz.

Cemiyeti yuğuracak ruh, eski Asya'nın hikmetiyle Kur'ân'daki ilhâmı kendinde birleştirdiği halde, Garbın dört asırlık ilmine hayran, zihniyetine sahip, felsefesine âşinâ olacak Anadolu dervişinin ruhudur.

Yirminci asır bize, her geçmiş asırdan daha dikenli bir yol açıyor. Asrımızın çocuğu, sade nefsinin değil, büyük sanayi canavarının, biri binlerce nefse nazire olan makinenin esiridir; bunların hepsine esir olan bir nefsin esiridir. Anadolunun çocuğu ise, yüzlerce esarete hasret, yüzlerce esire esir bir hayatın günde bin gafletle gıdalanan esiridir. Zâliminden imdâd istigötürecek yol yoktur. İnsanın âlemde yerinin ezelde çizilmiş yor. Makineden medet umuyor. Bilmiyor ki makineden Allaha götürülecek yol yoktur. İnsanın âlemde yerinin ezelde çizilmiş haritası olan hikmet, tekniği de kucaklar; lâkin teknikden hikmet çıkmaz. Makinenin ne ilmi, ne de aşkı vardır ve her sahada makineleşmek aşka da, hikmete de vedâ etmektir. Makine her sokulduğu yeri harâb eder. İnsan sonsuzluğun, bu bir nevi ruhânî bu'd-u mücerredin mutlak emri altına girmezse aksi kutupta bulunan makinenin emirlerine esir olacaktır. Din per-

desi altında saklanan kin gibi rahmet perdesine bürünen haset de insanın fânî bir varlık olan vücut makinesine esaretinin eseridir.

Cemiyeti yuğuran ruh, bizim şaşkın isteklerimizin hizmet-kârı olmayacak; bize karşı koyarak bizi kurtaracak. Biz düşmek istiyoruz; biz zevki takdis ediyoruz; biz kendimizden kaçıyoruz.

Bizi kurtaracak ruh bize Hirâ dağında bırakılan mukaddes mirastır. O bize, bin yıllık gazâ şehitlerinden rahm-ü şefkat ninnileri ulaştırırken, bugün her biri bir türbe olan kılıçların gölgesinde ilhâmlar, ümitler sunacak. Bize hayat sunacak ruh, ecdât mezarlarından yükselen ruhânî kokuların, cihat meydanlarından yükselen sevdâların, arz üzerinde ilâhî gülşenler teşkil eden düşünceleri dolaştıktan sonra, kalbimize dolduracağı iksir olacak.

Bir ümitsizlikten uyuşmuş gönülleri bin şevk ile açacak. Mantıkla ilhâmı yan yana yaşatacak. Kalb ile Kur'ânı birleştirecek. Hayatın süreksiz ve kesiksiz bir ibâdet aşkı olduğunu, hareketlerimizin bir imân ve heyecan yarışı olduğunu, asrın soluk benizli, ümitsiz ve inanmaya takatsiz çocuğuna öğretecek. Öğretecek ki ferd olan ve her adımında yeni bir sefâlete susamış yaşayan varlığımız kâinatta bir merkez ise, cemiyet onu çeviren bir dairedir. Bu daire, sonsuzluk denen ve bizimle beraber cemiyeti de çepçevre her tarafından kuşatan büyük gerçeğin içinde bulunmaktadır.

Bizi kurtaracak ruh, bu sonsuzluğun sevgisine susamış olan ruhtur. Sonsuzluğu, sonu olan varlıklara irca eden değil, fânileri sonsuzluğa yüceltendir. İlhâmdan akla geçiren, ilhâmı akla irca' eden değil, akli ilhâma yükseltendir. Bir ilhâmın huzurunda secdelere kapanarak bin ilhâm müjdesini elde edendir. Bizi fenâ içinde fânilikten kurtarıp bekaya kavuşturandır.

Nerede bulacağız onu? Kimden bekleyeceğiz?

Biz onu Mecnun gibi ömürlerdir aradıktan sonra, onu bulduğumuz gün, kalbimizden şu sevinç feryâdı kopacak:

«Ben seni uzaklarda ararken sen kendi evimde idin!»

YOLLAR çoğaldı ve gözler karardı. Acaba sonu gelmiyecek bir gecenin kucacağına mı düştük? Hüsrân perdesi sımsıkı etrafımızı sarıyor. Kuvvet şeririn, hak kavinin, hüküm gaddarın elinde. Yeni doğan çocuk bile merhametten habersiz. Sabi ecdadına, bir nesil kendi kurtarıcısına saldırıyor. Kardeşlik düşmanlığa değiştirildi. Hakkın düşmanları, kurtuluş arayan kardeşlerini kahretmek istiyorlar. Din ile kin, vecd ile zevk hiç bir zaman bu kubbenin altında böylesine boğuşmamışlardı. Hepimiz hakkın yetimi olarak yaşamaya mahkûm gibiyiz. Güneşi arıyoruz. Bizi hakikata götürececek yol hangisidir?

Bu yol, yaşayış ufkumuzu saran pek karmaşık yollardan biri midir acaba? Önümüzde hilenin, hünerin, siyasetin yolları var. İhtirasın, servetin, şöhretin, şiddetin yolları var. Zulmün, taassubun, kahrın, fitnenin yolları var. Dünyamızı çepeçevre saran bu yolların yolcusu yüzlerce kafile etrafımızda dolaşmakta iken bize ilham verecek aydınlık kalbimizdedir. Şaşkın fânilere gıpta etmekten sakınalım. Gafil düşmanların kin ile doldurduğu bu kalbi ibadetle, aşk ile, sabr ile durmadan yıkamak zorundayız. Yoksa bir yolun ortasında mâhvolacak gibiyiz. Yolumuz, zâlim kardeşlerimize merhamet yoludur. Gaflet içerisinde kendini helâk eden zalim neden insan düşmanı olsun? Ona sevmesini, onu severek öğretelim. Hocasına kin ile saldıran delikanlıdan daha çok merhamete muhtaç olan kimdir? Güneşi lânetleyen bir putperest duydunuz mu hiç? Varsa eğer güneşin mucizesi onu aydınlatmak olacaktır. Şayet güneş

yakarsa o cehennem ateşi olur. Ancak ısıtan, aydınlatan güneş gerçek güneştir. Zulmün üniversitesi olur mu? Mezarıcıya doktor denildiği nerede görülmüştür? Dostlarım, zalimi ve mezarıcıyı da affedemezseniz siz güneşi göremeyeceksiniz.

Hakikat güneşine götüren yol, dosdoğru, dümdüz bir yoldur. Lâkin insanlar içinde bu yolun yolcusu azdır da karma-karışık, dolambaçlı yolların yolcusu çoktur. Ve bu yolların üstünde yüzlerce katile birbirleriyle yarışmaktan hiç usanmayacaklardır. Halbuki düz yol, aydınlık yol, saadetin ve gerçek zaferin yoludur. Kalbe çevrilen gözlerin ilk bakışta buldukları yoldur. Bu yolda yürüyüş kumandası veren kalb ile yolun sonunda murada eren kalb aynı kalbdır. Baştaki emirle sondaki muradı birleştiren ve aynı kalbe bağlayan bu yol gerçek saadetin yoludur. Lezzetle devletin uzağından geçen bu yol, dost ile düşmanı dostun kalbinde birleştirebilir. Zulmü zâlimin kalbinde eritir. Gerçek ve ebedî saadeti arayanlar, hesabın hileleri ve zekânın tuzaklarıyla eğrilmeyen, bil'akis kalbin dosdoğru uzanan aydınlığında hakikat güneşine götüren yolu tutsunlar. Kulların duasını Hakka ulaştırmak istersek Hakkın muradını kullarına tanıtalım. Hakikat güneşi karşımızda parlamakta iken gözlerimizi kapatmayacak kadar kuvvetli ve cesur olalım.

GÖNÜLLERİ kahredici kahkahaların göklere yükseldiği ve ümitlere perde indiren çanların çalındığı şenlikte zafer mi arıyorsunuz? Kalabalıktan alkış toplayarak ve kılıç şakırtılarına tempo tutarak bir çok insanları matemlere gömen zaferlerden tarih bugünüme bir neşeli sada mı bıraktı sanki? Ramses, Sardanapal ve Daryüs zafer kahramanı idiler. İskender de muzafferdi öyle mi? Sezar'la Napolyon da zaferlere kanmış serdarlardı. Ne kaldı onların zaferlerinden? Toprak, kendisine atılan bir tohumdan bir tutam başak çıkarıyor. Bunlar insanlığın kalbine hangi tohumu attılar acaba? Gayz ve kin tohumlarını, düşmanlık ve intikam duygularını. Su fidana hayat verir. Hain bir çene onu sömürür. Hangisi muzafferdir dersiniz? Kesici diş ve koparıcı pençe olmak gerçek zafere ulaştırmıyor. Toprağa süzülen, varlığın derinlerine nüfuz ederek su olmasını bilen, zafere ulaşacaktır. İkinci Sultan Mehmet ancak bu beldede gönüllerin fatihi olduktan sonra gerçek zafere kavuşmuştu.

Zaferin yolu gönüllerdir, sonsuzluğa götürücü gönüller. Bir gönül, binlerce kılıcın fethedemeyeceği bir millet kalbini fetheder. Asıl zafer onundur. Sokrat zindanda, Hallaç darağacında muzaffer oldular. Onların şehadeti, gönüllerde ebedî meyva verecek olan ağacı yeşertti. Mevlâna ve Âkif kıyamete kadar gönüllerde gazâ yaparak zaferden zafere koşacak birer kılıcı bize bıraktılar. Ruhlarımıza varlıkta ebedî kalmak, gerçekte ölmek sırlarını üfleyen nefesler, onların son nefesi idi. Biz

onların emaneti olan kılıçlarla çarpışarak muzaffer olacağız. Ümidin kanatlarına sığındık. İmanımız, kuvvetimizdir. Düşmanlarımız bizden korkmasa bile âleme güneş olan ümit ve imanımızdan korkacak, teslim olacaklar. Ümidimiz bir güneş gibi onları da ısıtıp erittiği gün biz muzaffer olacağız. Zira hakiki zafer, bir tarafın kazanmasile öbür tarafın felâkete uğratıldığı zafer değildir. Gerçek zafer içinde taraflar birlikte muzafferdir. Hüsrana uğratılan, ancak garazlar ve kinlerle intikam emelleridir. Düşmanlarını da affedebilirsen muzaffer olursun. Ancak o zaman Rabbin rahmet kapıları sana açılacaktır. İlâhi Elçiye muhabbetin varsa kendine bir elçilik ara. Cemaatin gazabı önünde elleri bağlı durma. Gel, kinleri uzak bir kenara atalım. Muhabbet bağına iman tohumlariyle girelim. Dikenleri budayalım ve mukaddes toprağa ümit suyunu durmadan karıştıralım. Öyle dolaşalım ki, ayağımız yerde benlik izleri bırakmasın ve hayat getirici rüzgâr dualarımızı düşündürsün. Bu havaya dal budak salmış gülbüz fidanlarını hoyratça baltalayan darbeler, seni öldürmesin. Bu toprak ezel bezminden kalmadır. Üstünde bugüne dek nice hayatlar, nice fidanlar filizlendi. Yeni yeni fidanlar, umulmadık hayatlar da canlanacak. Sabahın solmayan ümitlerini getiren sesler, minareden şöyle serpiliyordu: «Yerdeki ve sizdeki her varlığın, ümitsizliğiniz gibi ümitlerinizin de sahibi ve yaratıcı olduğunu ne zaman unuttunuz? Niçin benden uzaklaşıp da kendinize sığındınız?»

Biz ölmeyen, öldürmeyen, bir zerrede bile kin doğurmayan gerçek ve ebedî zaferler istiyoruz. Varsın cüceler zafer taklirından geçsin ve sağır gönülleri esir sürüleri alkış tufanına boğsun. Harb meydanlarında kılıçlar şakırdasın ve insanlar kirli derilerinin altında saklanan hastalıklı şehvetlerini bir de böyle gidersinler. Sen aşkın tahtına oturarak, daracak hücrenin içinde bile olsa, muzaffer olanlara gıpta et.

Ruhların dünyası zafer neşveleriyle dolarken fâni bedenlerde ne arıyorsun? Gerçek zafer eseri olan bedenler bile, bize

ruh dünyasından selâm ve müjde getirenlerdir. Mesnevî ile Süleymaniye birer zafer âbidesidir. Yavuz Selim'in tabutuna örtülü, üzerinde âlimin atının ayağından sıçrayan çamur bulunan kaftanı da bir zafer bayrağı değil midir? O, gençliğimizin ziyaretgâhı olmalı. Orada mâzinin destanları okunuyor. Âlemdeki binbir mânayı okuyabilen, zafere hak kazanmış gönüllerdir. Kitap karşısında duruyor, okuyamadıktan sonra. Yol önünde açılmış, sen yürüyemedikten sonra. Talihin varsa kitap da, yol da seni gayeye götürür. Ama hiç hatırdan çıkarma ki ümit ile imanin seni yalnız bıraktığı anda perişan olursun. Eğer Hırâ dağındaki büyük talihliye «Rabbinin ismini oku!» diyenle bu çölde karşılaşmadınsa yazık sana. Biliyorsun ki göz de gönül de birer merdiven. Tırmanacağın yer, hem senden çok uzak, hem de sendedir. Oraya gitmek için çile çekmek, yaş akıtmak da yetmiyor. Bekle ki büyük kapı kendiliğinden açılsın. Ama toprağa konan ölü gibi sabretme sakın; toprağa süzülen su gibi sabret. O su, toprak altındaki ölülerden de diri bedenler fışkırtacaktır. Hem sabrederken de hiç, ama hiç uyumamak şarttır. Sabırsız yorgunlar uyurlar. Öyle sabret ki kendisine sığan ölülerden bile hayat fışkırtan toprak gibi olasın. Toprağın zaferlerini yok etmek, toprağı ölüme kalbetmek kabil mi? O daima muzaffer olacaktır. Tane, sabırla başak verdi. Güneş, aydınlığın yoludur. Bütünüyle âlem olan bu aydınlıkta ümidin tanesini serperek bekliyelim; zafer mutlaka bizimdir.

ÇİLE

ÇİLE, ümitsiz ve tesellisiz azabın sürekli olmasıdır. İnsanın ölmeden önce her gün ölmesidir. Çile, yaşama ile ölmün iç içe geçmesi halidir: Varlığımızın her an ölmesi ve yeniden her an yaratılmasıdır; her an ölmek için yine her an doğmasıdır.

Çilede dereceler vardır. Zengin iken fakir olan kulun, sarayından kovulup dilenen hükümdarın çilesi, belki de, çilelerin ilk basamağındadır. Şerefli iken zelil olan mağrur insanın çilesi ise ondan daha azaplı, daha acıdır. Ya câhiller arasında kalan âlimin, ya şu dünyanın gâfilleri arasında sürünen hakîmin çilesi ne olsa gerek? Filhakika bu sonuncusu, yeryüzünde çekilen çilelerin en ulvî olanıdır. Biz, Allah yolunun uyanık yolcularını ekseriya bu kafilenin içinde gördük.

Görmüyorsunuz ve gözleri olduğu halde görmediklerini görüyorsunuz. Kulakları var, duymuyorlar. Gerçek lezzetleri tatmıyor ve güzel kokuları alamıyorlar. Ölecekler, öldürmek istiyorlar. Kendileri kader denilen bir kudretin elinde esirderler de kendileri gibi insanoğlunu esir yaşatmada teselli arıyorlar. Bu gaflet sahnesinin tam ortasında uyanık durmak gibi bir çile var mı insanoğluna? Çile, yalnız çekilir. Yanınızda bir başkası olursa çile, çile olmaktan çıkar. Allah sohbetinde yalnızken çile çekilir. Kul, çile dermanına zehirleyici bir yoldaştır, ona zarar getirir. Bırakın dağları yalnız tırmanayım; derdimi yalnız taşıyayım; insanoğluna yalnız ağlayayım. Nasıl olsa

dağların yüklenemediğini insan yükleniyor. Çileyi çekemeyenler ne talihsiz gönüllerdir.

Çile gözyaşıyla olsa dökerdik, kan olsa akıttırdık. Ne budur, ne de o. Gözyaşıyla kan çilenin ölümüne götüren yoldadır. Çile bir işkence olsa bırakmak kabil olurdu. Kim geçmiş çilesinden, kim onu boşluğa fırlatıp da dünyadan kahkaha dilenmiş? Çile, bizi bizden ayıran ne varsa hepsini ayıklıyor. Benliğimizde barınan binlerce yabancıyı bizden dışarıya atıyor, bizi bize bırakıyor. Çile çeken ne eşyayı, ne dünyayı, ne de dıştan gelen halleri yaşamaktadır. O, durmadan yanıp yakan bir kandil gibi kendini yaşıyor ve kendi kendini telef ediyor.

Çile insanı, içinde ve pek derinlerdeki bir maden ocağına indiriyor, orada neler görülüyor neler... Aydınlık zekâdan gizlenerek bu karanlığa gömülmüş hisler, hep birbirlerine sarılmış, karmaşık birer yumak halinde ruh denen bu maden ocağını durmadan kazıp derinleştiriyorlar. İnsanlığın bütün çirkin çehresi burada. Onların kendileri görmedikleri, fakat içersinde bütün gerçek hayâllerin, hakiki yüzlerinin akisleri saklı aynalar parıldıyor ve çilecinin gözlerini kamaştırıyor. Bunun için o bize bakamıyor, bakmak istemiyor. Sen vuruyorsun da ona, o hissediyor mu sanki? Sen bütün hayvanlığınla ona saldırıyorsun, o sana acımaz mı sanıyorsun? Sen sandığın tarzda muzaffer mi biliyorsun kendini? Sen bir kula çile çektirip ondan bir âlem çıkardın, bir paslı demiri bir kılıç yaptın. Ve çileci bunları düşünemeyecek kadar mest, kendi ebedî âlemine dalmıştır. O kör kandildi, şimdi bir güneş oldu. Çileci herkese minnettar, her varlığa dosttur. Çileyi sonuna eristirebilen murada ermiştir. Hüner onu çekmesini bilmekte ve sonuna erdirmektedir. Büyük çileciler, ruh dünyasının büyük atletleridir. Yıldırım, çilesine tahammül etseydi murada ererdi. Bilmedi ki ondaki gururun ezilip yok edilmesi için çile bir merhemdi.

Çileyi çekmesini öğreten hikmetin başında sabır gelmektedir. Çile aşkın yoldaşdır. Onun gibi o da sabır südü ile beslenir. Çile sonunda kendi kendini sever. Nihayet bulduğu yer-

de yokluğa fırlatılmaz, en derinlerdeki bir hazinede saklanır ve hep kendi kendini arar. Çileci çilenin dostudur. Onun yanına yaklaşmayın, onu teselliye kalkışmayın; Allah sohbetine açılan penceresini kapamış olursunuz. Herşeyi kaybetmek, gerçekten her şeyi kazanmak için bir başlangıçtır. Bırakın o her şeyi kaybetsin, sizden iğreti olarak aldığı herşeyi.

Çilenin kahramanı olan kişi, duygular dünyasında neşe ile başlar, acılardan geçer, sonunda sevinçle kederin ikisine de anlamayarak bakan bir yükseklikte karar kılar. Çilenin hedefi bu noktaya tırmanmaktır.

Şaşkın kullar! Vurunuz, gülerek eğleniniz. Kininizi paslı bir hançer yaparak sağa sola saplayınız. Hak sesini susturan çığlıklar çıkartınız. Bundan çileciye zarar gelmez, siz kaybedersiniz. Bütün iz'ânı, bütün hakikati ve bütün saadeti kaybedecek sizlersiniz. Siz, öksüz rûhu bir ân önce Allahına kavuşturmaktan başka bir şey yapmıyorsunuz. Sâde kendinize acı-mıyorsunuz. Bilmiyorsunuz ki bu, nefsinize yaptığınız en büyük zulümdür.

GÖZYAŞLARI

GÖZYAŞLARI günahlarımızı yıkadı. Gözyaşları yedi kat gökler gibi gözlerimizin önüne gerilen vehimleri yıkayarak eritti. Hayal olan eşyanın arkasındaki hakikat gözükte; yaşlı gözlerle Levh-i Mahfûz okundu.

Bakâya ermek için geçilen yolu iyi biliyor musun? Bedenin sırtında geçirilen bu dünya ömrü çorak, kuru, ölü bir âlemin-dir. Kupkuru bir gölgeye sığınarak buradaki yaşayış, duygusuzluk devridir. Arık hem de güneşsiz çölü geçip de ötesinde göz yaşlarının tadını alacak mısın? O yeni bir hayatın müjdesidir. Bırak insanlar, içersinde esir yaşadıkları bu dar kafeste olur olmaz söylensinler, birbirlerine çarpsınlar, devirsinler; bırak seni de taşlasınlar, isterlerse dâra yükseltsinler. Bunlara hayıflanma sakın! Sen gözyaşlarının muradına ermeğe bak. Varsın zâlimler, gözyaşı lezzetleriyle her an yenilenen bir hayat nasîbine eremedikleri için, mazlum kanlariyle arzı yıkamak sevdasına tutulsunlar. Sen bu akan kanlardan, yaşayan mazlumlardan için gözyaşı iksirini çıkarmaya çalış.

Gözyaşları şikâyetir; ama zayıflar için, hastalar ve korkaklar için; acıya alışmayanlar için. Olgun gönüllerin şikâyeti sabırdır, el bağlamak, duygusuz durmaktır; daha ne olsun?

Gözyaşları duadır, doğru, ancak ümitsizler için. Ümit ağacı kuruyup da köklerini sulamak isteyenler gözlerinden kanlı yaş akıtırlar. Bütün ümitlerin kesildiği bir kapının eşğinde ağlayabilenler ne bahtiyardır! «Gel!» diyen sesi onlar kapının arkasından almasalar bile gözyaşlarıyla çalkalanan içlerindeki

deryada duyarlar ve ümitli yaşarlar. Onlar ta ölüme kadar ümitlidirler.

Gözyaşları şükrandır; var olan her şeye minnettar gönüller, varlıkları onunla selâmlarlar. Şükran, her varlığın içine dolup yine ondan taşmaktır. Her şeyde öldükten sonra yine her şeyde doğmaktır; Rabbi her şeyde karşılamaktır. Gözyaşı bizi herşeyle birleştiren bizdeki sonsuzluktur. Eline ve gücüne bakıp da kendini fânî ve sınırlı zanneden insan, kendi gözyaşına bakmasını bilse onda ne âlemler görecektir? Gözyaşında Allah görünenleri görmüyor musun?

Gözyaşları ummandır; seni fenadan kurtarır. Rahmet ummanına dalıp da onda ıslanmayan kuru gözler görür mü sanırsın? Gözyaşları sonsuzluğun temas ettiği gözlerden fışkıran ummandır. Yaşsız görülür mü o âlem? Nasıl taşmasın umman? Sonsuzluk, sonu olan varlığa sığmıyor. Bir damlada bir umman barındıran insan, taşıp taşıp kendine dolmadıkça, aklın karanlıklarında gömülmeye mahkûmdur. Gözyaşı ölümlerden koruyucu ilâhî iksirdir; onu doya doya iç ki hayat bulasın; hem de ölçsüz iç onu, korkmadan iç!

Gözyaşları ilhâmdır; gerçekten gelen işaret, hem de beşaret; Allah'tan haberdir. Okuyamadığını onunla okursun. Ağaç mı, bülbül mü, sevdâ mı nedir o gördüklerin? Hayır, Rabbinin gözyaşlarıdır onlar. Sana öyle görünmeleri seni denemek içindir. Gözyaşlarıyla bakan, Rabbinin her şeyde âşikâr görüyor. Eski gördüklerin nasıl da evham ve rüya imişler!.. Kuru göz kör değil de nedir? Her şey Bir şey'den ibaretken o, Birşey'i herşey gibi görüyor. Hepsi hepsi Birşey var. Dünyaya gelip de onu görmeden gidenlere yüzbinlerce esef! Yazık onlara, yazık ölü canlara! Onlar deryada resimler görüp deryayı anlamadılar. Gönüllere ilham sunan gerçek mürşit gözyaşlarıdır. Gözyaşları, bir olan bütünle konuşturucu lisanı öğretiyor. Ağaçlarla dost olup kuşlarla konuşmayan, rüzgârı inleyip toprakla sabır ve sevgi kardeşliği yapmayan gönüller, gözyaşlarıyla sulanmayan katı gönüllerdir.

Gözyaşları Rabbin lisânıdır. Ya akıtlamayan yaşlar, onlar çile tarlasının ilâhî tohumlarıdır. Çile gözyaşlarının tükendiği bir mıntıkada başlayan Allah yolculuğudur. Çilesine sonuna kadar dayanmayan bu yolculuğa çıkmasın. Gözyaşlarının da geride bırakıldığı bu çile mıntıkasında geçilen yol çetindir, dikenlidir, kanlıdır. Ancak gözyaşlarıyla sarhoş olanlar bu yolculuğa çıkarlar. Çile, kurtuluş ve zafer vehimlerinin bütün bütün kuruduğu yerde boyun bükerek ve günün birinde mutlaka isteyerek, Allah istediği için isteyerek, sevilen acıdır. Çile, Tanrı lokmasıdır; hazır değilsen hazmedemezsin.

Ona hazımsız başlayıp da çile lokmasını kader eliyle yedikten sonra alıştırılırsan, çile sende bir kılıç kesilir; sonunda hiç doyulmayan azâb olur.. Beklenen büyük günde aşkın sultanları safına geçmek isteyen, şimdiden çilenin serdarı olsun..

SONSUZ merhametin sahibi bir iradeye muhtacız. Umman gibi bir merhamet iradesi hepimizi doldurmalıdır. Her hali zulm olan bir cemaat olduk. Her dileğimiz ayrı bir zulüm teşkil ediyor: Nefse zulüm, dosta zulüm, Hakka zulüm, hayata zulüm. Her tarafı zulümlerle çevrili bir kâşânede huzur mu arıyoruz? Hayata gözlerini açarken bizden merhamet dileyen yavrulara, bu Allah kuzularına bile zulmetmekten zevk alıyoruz. Nereye gidiyor bunlar? Hangi dost istikbale? Hangi mes'ut göklerin altına sığınacaklar? Gözlerinde bugün inci inci parlayan yaşlar yarın kalblerindeki karanlık olacak, ümitsizlik olacak, sevdasızlık ve imânsızlık olacak. Ya onlar da bizim gibi merhametsiz olursa!. İşte şimdiden buna ağlıyorlar. Bizim karmış hayat fânusumuz, gerçek sevdaları gömmüş san'at kâbusumuz, ümid ile imanı kurumuş sözde din kâinatımız onların da dünyası mı olsun? Bizden ümit, aşk ve ebedî hayat isteyen bugünün çocuklarına bıraktığımız hep korku, hep karanlık ve hep şu merhametsiz bataktaki zulüm izleri değil midir? Bu yavruların «Acıyın bize!» diyen feryatlarının mânasını hiç anlamayan biz, bugünkü hayatın şaşkın yolcuları, mezarımızı lânetle çiğnetmiyelim. Merhameti bütün sevdaların üstüne yükseltemezsek ruhumuza acıyan bulunmayacaktır.

Dünyalar merhametle yaratılmıştır. Rabbin merhametine sığınmayı sevenler, yumruklarını kendi bağrına çevirsinler. Döğülen bağrımızdan yükselen merhamet, gök kubbenin altına sığmayarak arşa yükseldiği gün Rabbin rahmetine hak ka-

zanmış olacağız. Merhametin dünyayı kaplaması ve dünyayı saran kin ile zulümleri yıkayıp temizlemesi için, hepimizin diz çökerek arşa çevrilmemiz ve gözyaşlarıyla Rahim olan Allah-tan merhamet dilenmemiz lâzım geliyor. Hep birbirimizin ve bedbaht çocuklarımızın gözyaşlarını o zaman sileceğiz.

Gönül gözlerimiz bin mühürle mühürlenmeden rahmet kapısını zorlayalım. Rahmet kapısı elle açılmaz; o kalb ile zorlanır. Kalbini hiç incitmeden o kapıyı açayım dersin boşuna yorulursun. Bırak, bin defa kalbin kırılsın. Bin kere Mi'raçdan düşüp yuvarlan. Yine de usanmadan o kapıyı zorlayacaksın. Ancak fâni varlıkla ve fâni kuvvetlerle rahmet kapısı zorlanmaz. Bir kere de fenâdan sıyrıl; rahmet kapısını öyle zorla. Daha beş karış yükselemeden düşüp yere serilenlerin sefâletine bir bak-sana. Kimi duyularının hizâsından yukarı tırmanamıyor. Kimi de inkâr denizinde tapacak put arıyor. Kimi anarşist, kimi komünist. Hiç biri sonsuzluğun tadını bir kuru lokmada tatmamış.

Rahmet öyle bir ummandır ki dolmak için bizden bir damlacık ister. Ona kendinden bir damla su veremezsen ebediyen mahrum kalırsın. O bir damla ile dolar; birer damla ile dolar. Rabbin sonsuzlukda ise istek sendedir. Bir istekle sonsuzluk senin olur. Onun istediği gibi isteyebildiğin yerde O senin başucunda, hattâ sendedir. Lâkin o sen ne biliyormusun? Senin gönlün sende mi sanıyorsun? Sen seni sen mi sanırsın? Bu kan sana kuvvet olmadığı gün ne yapacaksın? Sen sade deryâda bir damlasın. Selâmet istersen deryaya sığın; bütüne teslim ol. Kendi tadından kendin tadlanma. Varlığını kendin kemirme. Zevk dediğin, ân içinde senin üzerinden geçip giden bir tutam yosun değil de nedir? Deryânın tadını tatmaya çalış. Damla, deryânın lezzetini tattığı ânda deryâyâ kavuşmuştur; deryâ olmuş demektir. Rahmet denizinden kaçıp da yosunlu kıyıda selâmet arayanlar, meyhâne kapısından içeriye bakmakla zevklenerek sersemlemlere benzerler. Onlar aynı zamanda, hapishane kapısından ayrılamayıp içerdekilerden daha çok azabda yaşayan zindan bekçisi gibidirler.

Rabbin rahmetine sığınmayanlarda halka merhamet mi arıyorsun? Merhamet güneşini görmediği için merhamet nedir bilmeyen şu halkın haline bak. Haklara ve sevgilere saldıran, çileden çıkmış çocuğuna bile acımasını bilmiyor. Bilmiyor ki kurtuluşunun tek bir yolu var, o hep aynı yol: hep yeni vâsıtalara, yeni keşiflere ulaştıran yolda değil, daima Rabbin rahmet kapısına götüren yolda usanmadan, hüsrâna kapılmadan, dizlerimiz kesilmeden ve şerîrin şerrinden yılma bilmeyerek, bütün kuvvetimizle daima ileri yürümek. Bu sonsuzluk yolculuğunun sonu, mutlak rahmet kapısıdır.

ACILAR çekmekten usandım deme. İztırabı sevmeyen, bil-
ki bedbahtlardır. Hangi şarap ümitsiz bir hasret kadar
lezzetlidir? Hangi visalde sonu olmayan çilenin cezbesi vardır?
Günde beş kere yaptığın ibadet, günde on kere başını dön-
dürüp de seni sersem kürenin her tarafından çağırmıyorsa
kendini buldun mu zannedersin? Kendinden geçip de sonra di-
kenlikten gül toplar gibi acılar bahçesinde kendini aramayan-
lar, gafil olmadıklarını, uyanık durduklarını mı sanırlar? Hal-
buki asıl gafiller onlardır. Günlerimiz güzel geçsin, diyorsun.
Günün gecedен, iyinin kötünden çıktığını bilmiyor musun? Di-
rinin ölüden çıktığını görmüyor musun? Öyleyse sık sık, ama
iradenle cihad ederekten, sık sık öl ki yine sık sık dirilesin. Hem
düşman kılıcı ile ölmek de bir şey mi sanki? Ölümün bol lez-
zetini tatmak istiyorsan dost eliyle her gün öldürülmelisin. Ne-
den gül bahçelerinde kanlar kokuyor? Niçin sabah yeli hazin
hazin ağlıyor? Sahi, bülbül yuvalarını baykuş dağıtmış. Buna
da zulüm mü diyeceksin. Yok, yok, şaşkın olma! Büyük niza-
mın hikmetini iyi oku! Bak; Okumak Bilmeyen neler okudu?
Sen de onun okuduklarını dinle. Bu gördüklerin seni şaşırtmak
için, seni sapıtmak için değildir. Seni acılarla uyandırmak iğin-
dir. Çok derin uykudakiler iğne batırılmadan uyanmazlar.
İztırap olmasaydı bir iken, bir olup serâzad ve âvare yaşarken
Bütüne el uzatıp Bütün olmayı kim isterdi? Bütünden haber-
siz bir ve tek yaşamının gafleti dururken Bütün olan varlığın
yükünü kim taşımak isterdi? Acı ve ıztırap bir fırtına, bir kı-
yamet zelzelesi gibi sana doğru gelirken de telâş etme sakın?

Şaşkınlık seni senden esirger. Sabırlı ol ki, büyük hikmet ger-
çekleşsin. Düşman zafer teraneleri ile senin kulaklarını sağır
ederken bırak dostlar kalbini incitsin. Bırak, biraz sonra üze-
rinde halka teşhir edileceğin sehpan sana gösterilirken evlâdın
sana âsi olsun. Bırak ki vücudun gibi kalbin de lîme lîme doğ-
ranacak olsun. Bunca saadet sana yetmiyor mu?

Yaşadığın şu anda yeryüzünde senin kadar kendine sahip
bir insan tanıyor musun? Şu halinde Hakka en yakın var-
lık olduğunu görmeyen gerekir. Yaşadığın yer vefasız bir menzil
değil mi? Menzilden, duraktan sana ne?. Sen ondan pek çabuk
ayrılacaksın. Yolcu istasyonda uyur mu? Uyurken de uyanık
olmalısın. Dikkat et ki cismine can bekçi olsun. Yanında her
zaman Haktan bir haberci bulunmalıdır. Zevk vücuttan, acı
ruhdan haber vericidir. Bil ki beden kuyusu kazılmadan, beden
baltalanmadan ruh denizine inmek mümkün olmayacak. Haz-
larınla bedeninin huzurunu tamamlayım dersin ruhun yolunu
tıkayacaksın. Bedenine kat kat duvar gibi çekilen şöhretle ser-
veti ve günlük huzuru bırak. O duvarlar yıkılmadan ruh kale-
sini fethedemezsin. Herkes yapsın, sen yapma; âlem şâd olsun,
sen olma; dünya gülsün, sen ağla!

İyi bil ki ölü kahkaha gerçekten saadet alâmeti değildir;
ruhsuz cesedin kokmuş karanlıklarından çıkan bir kara duman-
dır. Kalabalığın toplandığı kulislerde senin ne işin var? Yalnız
yaşamamayı öğren ki büyük Yalnız'a dost olasın. Kalabalığın ne
siteminden, ne okundan, ne de kininden kork. Sade kork ki,
anlayışsızlığın devam ederse bir gün varlık yükünü taşımak-
tan korkacaksın. O zaman var olan her şeyden korkarsın. Kor-
kudan bile korkacaksın. İztırabın hakiki mürşid ve en büyük
üstad olduğunu bilenlerse hiçbir şeyden, Allahtan ve yollarını
şaşırmaktan başka hiçbir şeyden korkmayanlardır. Halkın kork-
tuğu şeyleri severek halkın üstüne çıkılır. Yeryüzünü böyle gü-
neşli yapan büyük ruhların hepsi de çile çekmekten, işkence
edilmekten, zulüm görmekten, yaşamaktan ve ölmekten, yalnız-
lıktan ve Bütünle bir olmaktan korkmayanlardır. Allaha götü-
ren yol, ıztırabın yoludur.

KALBİN EMİRLERİ

BİZDE gizlenmiş bir Allah sesi var; ona kalb diyoruz. Onun yapısı arzu ve haset olan etle zulüm ve kuvvet olan kemikten başkadır. Onlara büsbütün yabancı olan kalb, çok kere aşk ve hayranlıktır. Her adımda acılara ulaştırdığı için, hayata dost olur. Bunca acının da yetmediğini, elemin elem doğurmasından sarhoş olduğunu söyler. Bazen da o merhamettir. Aklın nefretle nisyâna attığını, unutarak bir köşesinde kararttığını her yâd edişte eriyen kalb değil midir? Geçmişte yaşanan elemlemlerle aziz ve rahim olan da kalb değil midir?

Aklın dıştan tanıyışını içsel kaynaşma yaparak tanıyanla tanılanı aynı ışılda birleştiren de kalbdır. Paskal'ın pek doğru söylediği gibi kalb ile tanıdıklarımızdan çoğu kere aklın haberi olmuyor. Akıl daha başlangıçta iken, kalb işini bitiriyor bile. Akıl bekliyor ki duyumlar alınsın, deliller toplansın, öncüllerden sonuç çıkarılsın. Tenkid harekete geçsin; tercihler yapılsın; gerçeğe zaruretin üzerinde durulsun. Kalb ise içten bir temas ve bir işaretle çokdan bu mesafeyi aşmıştır. Kalbi anlamayan zavallıların hayrette kaldığı bu yetinin, sonsuzluğa uçuran ilhâm kanadı olduğunu niceleri söylememiş mi? O bizde ilâhî lûtf olan sezgi kuvvetidir. Kalb, dostluğun tükenmek bilmez kaynağıdır. Verdikçe verme ihtirasını artırır, sevdikçe sevme iştiağını taşırır. Kalb, sonu olmayan gençliktir; korku bilmeyen ölümsüzlüktür. Korkusuz yaratıldığı için onun kini ve kıskançlığı da yoktur. Sonsuzlukda yaşadığından fânî hazları ve ezici istekleri tanımaz.

Mukaddesatın kaynağı kalbdır ve ancak bir kalb huzurunda hürmet duyulur. Tövbe, aklın sapkınlıklarından kurtularak kalbe sığınmaktır. İbadet, kendi kalbine çevrilmektir; beden ve bütün isteklerin kalbe dolmasıdır. Kalb ile yapılmayan ibadet, faydasız bir yorgunluktur; belki bir alışkanlık ve kör bir itaattir. Allaha açılan kapı, kalbin kapısıdır. Kalbler, Allahın görüldüğü yerdir. Kalb, gerçek imanın yoludur. Kalb ile günah işlenmez. Din ilmi, kalb ilmidir. Taassup, kalbe garazkârlıktır; onun başladığı yerde din biter. Kalb ile okunmayan Kur'ândan kim ne anladı? Kur'ânda, sonsuzluğu dolduran kalbi bulmayan, büyük kitabı hiç anlamamıştır. Cenneti, fânî isteklerden sıyrılmış saf kalbde aramayıp da bazı beden hareketlerinin karşılığı olarak satın almaya hazırlananlar, hiylekâr bezirgânlara benzerler. Onlar, kalbdeki cennet neşvesini hiç bir zaman tatmayacaklardır. Taassup sahipleri gibi, bütün ömrünü kalbinden habersiz geçiren hüner ve zekâ adamları yok mu? İşte onlar kanları donmuş, kaskatı kesilmiş ölü ruhlardır.

Kalbin keşifleri, aklın buluşları gibi dört basamaklı ve sınırlı değildir; onun nâmütenâhî dereceleri vardır. Kalb adamını bodur aklın sahipleriyle yanyana koyan gibi bir şaki olur mu? Her şeyden şüphe edilir, kalbden şüphe edilmez. Her şeyi kırmak caiz olur, kalb kırmak cinayettir. Fetihlerin en güzeli, kalblerin fethidir. Rousseau tabiatıta kendi kalbini buluyordu. Ne mutlu kalbini bütün âlem yapanlara! Son nefesine kadar kalbini aklın şerlerinden koruyabilen insan, insanların en bah-tiyarıdır. İnsanın asıl hüneri, kalbini kullanabilmektir; kalbin emirlerine uymasını bilmektir. Dünya, kalbin emirlerine âsî şeytanlarla doludur. Bu şeytanların işareti sana akıllılık gibi geliyor. Bu ise senin zayıf oluşundandır. Siyaset denilen, dostluğa karşı kullanılan zekâ, kalblerin katledilmesinden başka bir şey midir? Kurnazın kazandığı, fânî bir nesne, kaybı ise kalbin kucakladığı bütün bir kâinattır. Kalbsizlikle elde edilen kazanç, kayıpların telâfi edilmez olanıdır. Kurnaz ne bilir neyi kaybettiğini!

Kalbin, insanlardan çektiği bunca çilelere rağmen insan-oğluna hizmetten usanmayışının hikmetine şaşacaksın belki. Bu insan sürüsünün sefaleti içinde hiçe eşit değersizliğini bildiği halde onun, başı yere eğik, küçülmüş halini alçalış sanma sen. O bilir ki hayâ hikmetle beraberdir; hizmetse en büyük kalbin emridir. Kalbin akıl almaz fedakârlığına ne isim vereceksin? Nefsine ait korkularıyla başkalarına çevrilen zaafaların seni şaşırtmaya yeter. Açlarla sefillerin yanında olmanın sevincini sen ne bilirsin? Kalbin dilinden anlarsan onu murada ermiş bir kalbe sor. Kalb dilinden anlamayanlarla bütün bir ömür boşuna konuştum. Bu insanlar arasında beni bunalmış görürsen, onda kalb sözü duymadığımdandır. Bilgi kalbe diken olduktan sonra, dikenden sakınan gül olmak daha iyi idi. Vay güllerle, ağaçlarla, kurtlarla, kuşlarla konuşamayanların haline! Rüzgârların, derelerin ve dağların dilinden anlamayan, cehennemî uzak bir âkıbette aramasın sakın. Kalbin emirleri bir zorbadan, bir zenginden, bir hırstdan, bir hasetten alınır mı sanırsın? Onun emirleri nâzenin bir ağaçdan, hıçkırın bir kuştan, ağlayan bir dereden alınır. Musâ, Rabbinin emrini, nûr olup dile gelen ağaçtan almadı mı? Sen işitirsen eğer kalbin diliyle bütün yaratıklar, ağaçlar ve kuşlar söyler; zerreler konuşur; şehirler ve geceler destân anlatır. Denizin ve dağların dilinden anlamayıp, kalbin yokluğundandır. Dünyamız, kalbsizlerin vatanıdır. Burada kalbi olanlar, sevilen kaybedildiği zaman ruh nasıl göklere yükselirse, dostlarının yanında onlar öyle yaşarlar. Bütün ömrümde kalb sahibi birkaç insan tanıdım. Onlar saadet tarlası olan dünyamızdan hiç ekin dermediler. Sade kalblerini bu yeryüzüne tohum diye serptiler. Hâlâ bekliyorum, o tohumlardan bir filiz olsun sürmüyor. Bir gün onlardan birinin kabrine vardım, «kalbi olmayanlara gayzım nedendir?» diye sordum. «Kalbini korumak için» diye cevap verdi. Rezil dünyamıza gelmek için, küremizin ahmak bekçisine başvuran büyük ruhlar olmadı değil. Lâkin kıskanç bekçi onlara şöyle dedi: «ahmaklarla mürâilerin doldurduğu dünyamız-

da kalbe yer kalmadı.» Dünyaya kazâra gelen kalb sahiplerinin çoğunun burada kellesi koprıldı. Asılan adam asılırken dünyamızda bir kalb olsun aradı. Bulamadığı için buradan gidişine üzgün değildir. Hiç kalbi kırılmadan ölen varsa yazık ona, o hiç yaşamamış demektir. Bu sağır bedende taşıdığımız şeylerin varlığımıza en ağır geleni kalbdır. İnsana son nefesine kadar işkence yapan bu kızgın ateşli demir parçasına garazı olmayan var mı içimizde? Kim onu kendinden çıkarıp atmak istemedi? Zavallı kalb! Kendi zindanında hıçkırırken bütün safa içinde yaşayan bir bedenın ıztırablarını taşıyor. Öyle iken fâniler içinde onu incitmeyen yok. Bu insanlar arasında kalbim, sık bir ormanda dolaşan kelebek gibi, ne tarafa uça ağaçlara çarpıyor. Nasıl kurtulmalı bu darlıktan? Schopenhauer'in dediğı gibi, belki de dünyamız mümkün dünyaların en fenasıdır. Her ağırlığı çeken küre, kalbi çekemiyor. Kalbsızlerin cenneti olan bu dünya bize vatan olmayacak. Bize dünyayı zindan yapan düşman değil, dostlarımızdır. Ne garip cilve! dostların kalbi kirlendikçe bizim kalbimiz kırılıyor. Kalbi akıl hikmetiyle anlamaya çalışmak boşunadır. Kalblerin ezeli kaderini, kalbi kırıldıkça Rabbe yakınlaşanlar bilirler. Onlar ne diyor bak: **«Kalbler kırılmak için yaratılmıştır.»**

İLÂHÎ NEŞVE

FİLOZOF Leibniz hakikatı söylemiş: «kâinatın asıl yapısını» teşkil eden mondlar, daima hareket halinde bulunan ruhî varlıklardır. Hareketten kalan ölü monadlar, maddeyi meydana getiriyorlar.»

Şu halde kâinatımızın özü ruhdan ibarettir. Varlıkların temeli ruh ile harekettir. Çeşitlilik tanımayan ruhun, hareketini kaybetmesinden ölü madde çıktı. Ruhun hareketi ise her yerde kendini aramaktır, kendine koşmaktır. Ancak ona yol ve basamak lâzım. Madde, hareketin sahnesi oldu; canlılar ise birer basamak. Ruhun ilk hareketi bitkilerle hayvanlarda hayat hamlesi halinde kendini gösterdi. İnsanda bu hamle kemâline erdi; ruh asıl hüviyetiyle gözüktü. Kabuğunu kırdı ve o âna kadar içerisinde gizlendiği vücutta bu defa kendini gizleyemeyen şuur halinde göründü. Şuur şimdi aslı olan Allaha koşuyor. Böylece aslımız gibi gayemiz ve âkıbetimiz de ruh dünyasıdır.

Dünyaların madde ve hayat cevherleriyle bezenmiş vücutlar halinde meydana çıkışı, hep ilâhî neşvenin eseri olmuştur. İlâhî neşve, kürelerle kâinatı yarattığı gibi, her ân yeni ruhlar yaratıyor. Semâlara sevinçler ve ümitler serpiyor. Yeryüzünü hikmet fidanlarıyla süslüyor. Toprakla dost olan havadan, besteler ve tablolar çıkartıyor. Bu eserlerin sahibi hakîm ve sanat-kârlar olsa da, onlar sadece vasıtaadırlar. Yeryüzünü gece gündüz her ân dolaşan şevk, kalblerinin dışına atılmış zavallılara hiç bir zaman görünmeyen ilâhî neşvedir.

Dünyalar ilâhî neşveden doğdu. Varlığın aslı olan ruh, ilâhî neşe idi. Etrafımızda durmadan dalgalanan her ân doğuş cilvesi, ilâhî neşveden başka bir şeymidir? İlâhî neşveye rastlamayan nasipsiz, sanır ki dünyamızda asıl var olan ölçü ile tartıdır; maddeye bürünmüş şekiller gerçek hükümdardırlar. Vay o hükümdarın haline! Mezarıcıya hazırlanan eğlencedir o. İlâhî neşvenin çağırdıkları ise, ölmeyen insanlardır. Onların mezar-cıdan korkusu olmaz.

Kâinat, ilâhî neşvenin kaynağıdır. İnsan denen bu güzel muammâ, ilâhî neşvenin bir geçidi, bir tecellisidir. Gören gözler, yeryüzünde ilâhî neşveden başka bir şey görmüyor. Onda ölçülen ve tartılan eşya ile bedenine lezzet arayan gâfilin, sayısız lezzetli meyvalar veren bir ağaç gövdesine yapışmış duran solucandan ne farkı var sanki? Dünyamızda milyarlarca devir yapan ve insanoğlunda hiç biri öbürüne benzemeyen sesler, ilâhî neşvenin bizden çıkan cıgıllıkları değildir? Şimdi onlarda gizlenen Rabbin dilini anlamıyorsan, kabre vardığın zaman toprak yatağının üstünde dolaşanların hangi dili konuştuklarını anlasan bari! Şu bu dil, şu bu ses.. Kim demiş? Hepsi Rabbin dili, Sahibinin sesidir. O Rabbin neşvesi yaratıklarla tükenmiyor; yaratıklardan taşıyor, onları da taşıyor. Varlığa girip onu avutuyor; varlıktan taşıp onu uyarıyor. Akıl olup bizi kendimize getiriyor; aşk olup kendimizden geçiriyor. Ben dedirtmek için bende benlik oluyor; benden geçirmek için benlikde kıyamet kopartıyor. Beni doldurup beni boşaltıyor. Hem çile hem derman; hem huzur hem tufan. Beni herşey yapıp hiçe boşaltan da o; kendinden bir damla olan cevheri bir vehme hapsedip onda bunaltan da o. Ondak kaçıp kurtulmak yok; ona varıp durulmak zor.

İnsanoğlunun yeryüzünde işi, ilâhî neşe taşıran ağaç olmaktır. Öyle bir ağaç ki ilâhî neşveden başka olmayan kendi meyvasını kendi yiyor, yedikçe artan ve etrafa yayılan meyva-yı. Harisler ve kötülerle ümitsizler, bu meyvayı veremeyen ve onu tatmayan bedbahtlardır. Onlar kısır ve ölü ruhlardır. Ve-

remedikleri için çürütmek ve yok etmek isterler. Böyle yaptıkları için, paçavra eller tarafından alkışlanır ve ruhsuz iskeletler tarafından omuzlarda taşınırlar. Eğer ilâhî neşve taşıran ağaç olmasaydın, iyi bil ki bu leşlerden biri olacaktın. Kader plânı böyle çizilmiş: ya ilâhî neşve kaynağısın ve onun sofrasındasın, yahut da adına yine insan denen bu iskeletler arasında ömrünce bir leşi taşımaktan usanıp gideceksin.

İlâhî neşveden tatmak istersen benim senin lâfından geç. Eşyayı boşuna adlandırma; varlıklara varlık verme. Sen bir resim seyrediyorsun, kendin de o resmin içindesin. Gören gözle bir baksana! Topraklardan fışkıran ilâhî neşvedir, yıldızlardan yağan da o. Gecedен günü çıkartan da, Tûr da peygamberiyle yüzyüze gelen ilâhî neşve değil midir? Kokular ilâhî neşveden bize bir selâm, renklerle şekiller birer emanet, seslerse bir şehâdetir. Münbit bir toprağa dökülmüşcesine ta rüyâlarıma dolan hâtıralar ve hayâllerle bendeki cennet tatlı istekler, neden ilâhî neşvenin okşayışları olmasın? Şüphe etme ki dilinden anlayana, bir kelebek kanadının çırpınışları da, âleme güneşler bağışlayan ilâhî neşvedendir. Çocuğun gülüşünden ilâhî neşve fışkırdığı gibi, âşıkın feryatları da ilâhî neşveyi taşımaktadır.

Düşünüyorum, hayır ben büyük bir düşüncenin emriyle dönüyorum; dünyalarla beraber dönüyorum. Dünyalarla beraber yeniden doğuyorum. Neşve yine taşıtı benden, taşıtı herşeyden. Dünyalar doğuyor. Başım âleme cennet meyvaları saçıyor, cennet müjdeleri dağıtıyor sanki. Beni herşey bana anlatıyor; herşey beni sevinçten ağlatıyor. Ben Kelîm ile Tûr'a tırmanmak veya Mirâca yükselmek istiyorum. Herşeyde ilâhî neşvenin sesi duyuluyor. Vaadlar, vaadlar yağıyor bana. Bırakın boşlukdaki yollar açılsın. Yeryüzündekilere elvedâ!

İlâhî neşve Mirâç vaadidir, vuslat neşvesidir. O herşeydedir ve herkesdedir, yâni bendedir, bendedir.

Â LEM, üç şeyin mecmuundan ibârettir:
Varlık, düşünce ve hareket.

Bunların hepsini kendinde toplayan insan, üç şeyin peşinde olmak için yaratılmıştır:

Hakîkatın, hayrın, güzelliğın.

İnsan ruhunda bu üç şeye götüren üç yeti vardır :

Zekâ, duygu, irâde.

Zekâ, üç yerde kullanılır:

Kazanmada, hilede, ilimde.

Duygunun üç dünyası vardır:

Sanatın, rüyanın ve sevdanın.

İrâde üç âleme sığınma kuvvetidir:

Hemcinsine, kendi samîmiyetine ve Allah'a.

Bu üç yetinin birlikte ve ahenkli olarak barındığı kalb, üç şeyin mahfazasıdır:

Aşkın, ümidin ve imanın.

Üç şeyi sevmiyen ruh, ölü odaları gibi karanlıktır:

Çocuğu, tabiatı, zalimle kavîden başkasına itaatı.

«Üç kişiye acıyınız:

**Zenginlikten sonra fakir düşene, şerefli iken zelil olana
cahiller arasında kalan âlime.»**

Üç nesneden her yerde kaçmalıyız:

**Yersiz şiddetten, açlık bırakmıyan tatminden, kendimize
çevrilmeyen tehditten.**

Üç kişiden korkunuz:

Merhametsizden, mürâiden, mürtekipten.

Üç musîbetten uzaklaşınız:

Zulümden, zelzeleden, bilirim iddiasında olan cahilden.

Üç kişiye el uzatınız:

Hastaya, garibe, muhitinde anlaşılmayan bédbahta (Bu yüzden kalabalığın arasında yalnız yaşayana.).

Üç türlü davranış kaba ve sahtedir:

Kendini belli eden sanat, nümayişi ahlâk, kendine güvenen dindarlık.

Üç şey saadetin sırrıdır:

Tevâzu, kanaat ve ölümün eşiğinde sık sık dinlenme zevki.

Dünya üç şeyle cennet olur:

Elden, dilden ve gönülden vermekle, Allah kullarını ta'n etmeyip affetmekle, zalime zulmetmeyip hidayet yolunu göstermekle.

Üç kişi karanlıkta kalmıştır:

**Aşkından çok talâkatını kullanan, imânını iddia yapan, ak-
lın meyvasından lezzet almıyan.**

Üç hakîmin hükmünde hatâ aranmaz:

Kalbin, kaderin, ölümün.

Üç yerde insan kendini tanır:

Tövbede, zalimin kahrı altında, son nefesinde.

Hayatın mânası üç yerde hakkiyle anlaşılır:

Aşk ile birleşen ümidde, vecd ile yapılan ibadette, yeri yurdu unutturan seyahatte.

Göz yaşının üç yerde lezzetine doyumaz:

Vuslatta, mağfirette, merhamette.

Üç yerde insan Allah sohbetindedir:

Kalabalıktan incinmiyen yalnızlıkta, bir ümitsizin yüzünü ümidle güldürdüğü yerde, zalimin zulmü kendinden şükür taşırdığı anda.

İnsanlar içinde kendini bilenler şu üç kişidir:

Rüzgârı bile incitemiyenler, kendi adlarını söylemekten

utananlar, Allah emaneti olan insanlara katı katı gözlerle bakamıyanlar.

Üç türlü insan Allahdan uzaktır:

Rahatlarını hesaplayarak hizmetten kaçanlar (Hizmet ehli olmayanlar), duygulu olduklarını ileri sürüp de sefalet sahnelerinden uzak duranlar, sefil ruhlarda feyz arayanlar.

Üç türlü insan Allah'ı göreceğinden müjdelennmiştir:

Saf kalbler, gecenin karanlığında güneşi bulanlar, ölümü hayatta iken bütün hareketleriyle birleştirmiş olanlar.

Üç şeyin hududunda durmasını bilmelidir:

İsteklerin, aklın, hayatın.

Üç şeyden ayrılınca diğer üç şeye geçmede acele etmelidir:

İnsanlardan ayrılınca ibadete, hareketten çıkınca huzura, dünyaya vedâlaşınca uhrâya.

İ Ç İ N D E K İ L E R

Sayfa

DÜŞÜNCELER

Var olmak	7
İnanmak ve Sevmek	14
Düşünmek	17
Bilmek	20
Gerçeği Bilmek	24
Düşüncenin derinlikleri	28
Günah	31
Affediliş	35
Benlik	38
Kuvvet	43
Hürriyet	46
Yalan	50

DUYUŞLAR

Sanatkâr	55
Namus	59
Çocuklar	63
Kendim yaptım	65
Cemiyeti Yuğuracak Ruh	67
Hakikata giden yol	69
Zafer	71
Çile	74
Gözyaşları	77
Rahmet Kapısı	80
İztırabın Allaha yolu	83
Kalbin Emirleri	85
İlâhî Neşve	89
Damlalar	92

Büyük Kitaplar

1 —	Günün Meseleleri	Ali Fuat Başgil	750 Krş.
2 —	Yarınki Türkiye	Nurettin Topçu	750 »
3 —	Demokrasi Yolunda	Ali Fuat Başgil	1000 »
4 —	İdeal Milliyetçilik	Cahit Okurer	300 »
5 —	Hz. Peygamberin Savaşları	M. Hamidullah	500 »
6 —	Celâl Hoca — Hayatı ve Şahsiyeti		250 »
7 —	Modern İktisat ve İslâm	M. Hamidullah	200 »
8 —	Doğu - Batı Sentezi	Peyami Safa	750 »
9 —	Komünizmin Anatomisi İngilizceden Çeviren	Muzaffer Soysal	400 »
10 —	Hz. Peygamberin Yolu	Prof. E. H. Nedevi	200 »
11 —	Küçük Ağa — Roman	Tarık Buğra	1000 »
12 —	İslâm Fıkıhı ve Roma Hukuku	M. Hamidullah	250 »
13 —	Şatodaki İkizler	Georges Duhamel	350 »
14 —	Var Olmak	Nurettin Topçu	300 »
15 —	Kıbrıs Şiirleri Antolojisi	Fahri Ersavaş	
	— Din ve Lâiklik	Ali Fuat Başgil	1000 »

Küçük Kitaplar

1 —	Gençlerle Başbaşa	Ali Fuat Başgil	250 »
2 —	Dua — Tercüme	Alexis Carrel	150 »
3 —	Mehmet Âkif ve Cemiyetimiz	F. K. Timurtaş	250 »
4 —	Gagaringrad — Moskova Notları	Tarık Buğra	250 »
5 —	Sessiz Gürültü — Şiir	Dr. A. Öztemiz	250 »
6 —	Sohbetler	M. Halil Yinanç	250 »
7 —	Yunus Emre	Gökhan Evliyaoğlu	250 »

«Kalb, sonu olmayan genç-
liktir... Mukaddesatın kaynağı
kalbdır. Ancak, bir kalbin hu-
zurunda hürmet duyulur... Sen
işitirsen eğer, kalbin diliyle
bütün yaratıklar, ağaçlar ve
kuşlar syleşir; zerreler konu-
şur; seherler ve geceler destân
anlatır.»

FİATİ 3 LİRA